

**Avropa
İttifaqından
İrana qarşı
8-ci sanksiya
paketi**

Sinan Oğan qərarını açıqladı...

"ATA İttifaqı"nın Ərdoğanı dəstəkləməsi seçkinin nəticəsinə necə təsir göstərəcək?

**Nə yapsalar boş, göylərdən
gələn bir qərar vardır!**

8-9

GÜNÜN NƏBZİ

Xəbər

**"Sülh
anlaşmasının
imzalanması
qaçılmazdır"**

İlham Əliyev: "Çalışırıq ki, öz tərəfimizdən bu məqsədə çatmaq üçün konstruktiv səylər göstərək"

2

Gündəm

**Qarabağa qeyri-qanuni
yolla silah daşınır...**

ADP: "...Bu hal təkrarlanacağı təqdirdə, qarşısını almaq üçün ən qəti tədbirlər görülməlidir"

3

Cəmiyyət

**Hələ də həqiqəti
deməkdən qorxuruq**

Dövlət səviyyəli tədbirlərdə bunlar ön cərgələrdə elə oturlar ki, elə bil Şuşanı adi soyuq silahla azad edən cəngavərdirlər...

6

Toplum

**Naxçıvan rəhbərliyinin
dəvəti ilə 1,4 milyon manat
xərcləyib zavod tikdi, amma...**

İş adamı Xəyal Hacıyev aldadılaraq, külli miqdarda borca salınıb

10

Xəbər

**"Sülh sazişinin iki
maddəsi razılaşdırılıb"**

Ararat Mirzoyan: "Biz qalan maddələr haqqında da səmimi danışa bildik"

2

Layihə

**Nərimanov Naxçıvanı
ermanilərə vermək istəyib?**

Xaqani İsmayıl: "Nərimanov heç bir gün də Azərbaycan Kommunist Partiyasının rəhbəri olmayıb..."

15

Baxış

**"Bu gedişlə 20 il sonra
Azərbaycanda kişi tapılmayacaq"**

Rəşad Rza: "İndiki siqaretlərin tərkibində 5-6 cür zəhərli maddə var ki, həm geni dəyişir, həm kişilərdə kişiliyin pozulması gedir"

13

**"Ayan" MMC Qarabağ
veteranını həbs etdirib...**

Ellər Səfərov: "Sumqayıt Şəhər İcra Şöbəsinin iki məmuru məni kabinetdə döydü və ..."

Bugünlərdə "Hürriyyət"ə müraciət edən Sumqayıt şəhər sakini, 1-ci Qarabağ müharibəsi veteranı El-lər Məşallah oğlu Səfərov "Ayan" MMC-nin rəhbərliyi tərəfindən başına açılan oyundan danışib, şirkətin oğlu Ruslan Səfərova 47 min manat oğurlamaqda ittiham etdiyini qeyd edib.

7

Fakt

**Narkotik ticarətindən
aldə edilən milyonlar...**

"Hizbullah" hər il Livan bankları vasitəsilə ABŞ-da yüz milyonlarla dollar "yumaqla" yanaşı, İrandan da 700 milyon dollar alır

"Hizbullah" 40 ilə ərzində müxtəlif siyasi cinayətlərin, terror aktlarının iştirakçısı olan bir təşkilatdır. Başqa sözlə, onu münaqişə zonalarında əsasən yəhudiləri hədəf alan terror təşkilatı, İranın məşası olan terror qurumu, global siqaret qaçaqmalçılığında "ağalıq edən" qaçaqmalçı qrup, yaxud çirkli pulların yuyulması funksiyasını daşıyan, eləcə də dünya miqyasında kokain ticarəti ilə məşğul olan bir təşkilat kimi də xarakterizə edə bilərik.

11

Ölkə

Edama məhkum edildi, türmədən qaçdı, indi isə...

Narkobaron Zindəşti hazırda İranın “narkotik dövriyyəsi”nin 35 faizinə sahibdir...

Bir neçə gün əvvəl mətbuatda İranlı narkobaron Naci Şərif Zindəştinin dövlət tədbirində təltif olunması haqda informasiya vermiş və videogörüntüləri oxucuları ilə paylaşmışdı. Hazırda isə onun İranın beynəlxalq narkotik şəbəkəsi ilə qaranlıq əlaqəsi üzə çıxıb.

Əslində, bu barədə əvvəllər də xarici mediada çox yazılıb. Lakin bu dəfə SEPAH-ın beynəlxalq narkotik qaçaqmalçılığı və adam oğurluğu ilə məşğul olan Naci Şərif Zindəşti ilə əlaqəsi aşkar edilib.

Naci Şərif Zindəştinin rəhbərlik etdiyi şəbəkə SEPAH-ın yüksək rütbəli rəsmilərinin köməyi ilə hazırda İranın 1 nömrəli narkotik maddəsi ilə məşğul olan kartelə çevrilib.

Məlumata əsasən, son vaxtlar narkotik ittihamı ilə məhbusların edamının artması da SEPAH daxilindəki qruplaşmaların bir-

birinə əzələ nümayişinin nəticəsidir.

Zindəşti və əməkdaşları İranın narkotik maddələr bazarında böyük imkanlara malikdir. Tehranin narkotik bazarında satılan maddələrin 35 faizi, İran üzrə isə narkotik qaçaqmalçılığının 20 faizi Zeyndəştinə məxsusdur.

Zindəşti bir neçə ildir ki, yaxın dostlarından ibarət “Dostlar Klubu” adlı qurum yaradıb. Həmin klubun üzvləri SEPAH-ın, İran Milli Təhlükəsizlik Şurasının, Tehran Bələdiyyəsinin yüksək vəzifəli işçiləri, həmçinin parlamentin deputatlarıdır.

Zindəşti həmin vəzifəliyə rüşvət verməklə yanaşı, davamlı olaraq İranın yüksək vəzifəli rəsmilərinin tiyək və heroinlə təmin edir. Onların bir neçəsi narkotik maddələrinin ticarəti üzrə Zindəşti ilə əməkdaşlıq edir və Tehranin narkotik bazarında onun fəaliyyətinə göz yumurlar.

Naci Şərif Zindəşti narkotik maddələri-

nin qaçaqmalçılığı səbəbindən illər öncə edama məhkum olunub və 1997-ci ildə həbsxanadan qaçaraq Türkiyəyə gedib və bu ölkəyə narkotik maddələrin ixracını həyata keçirib.

Zindəşti ETTELAAT və SEPAH-la iki sahədə: İran rejiminə müxaliflərə sui-qəsd etmək və oğurlamaqda əməkdaşlıq edir.

Habelə, İranın təhlükəsizlik orqanlarının dəstəyi ilə narkotik maddələrin Avropaya qaçaqmalçılığı ilə məşğul olur.

Zindəşti ötən illərdə müxaliflərə qarşı sui-qəsdlərdə və onların oğurlanmasında İranın yüksək vəzifəli rəsmiləri ilə əməkdaşlıq etdiyinə görə, ETTELAAT-ın yüksək rütbəli komandirlərinin etibarını qazanıb və 2 il öncədən onlarla sıx əməkdaşlığa başlayıb.

Hazırladı: RƏŞAD

Narkoman özünü “Allah” adlandırdı...

O, “cinlərini qovmaq” üçün gənc qıza canlı yayımda işgəncə verdi...

Rusiyanın Volqaqrad şəhərinin sakini, 31 yaşlı narkoman Anatoli Osi-pov reabilitasiyadan qayıdıb və əylənmək üçün kluba gedib. Orada 18 yaşlı Alina ilə tanış olub. Yeni “doza” qəbul edən Anatoli, daha sonra evə yeni sevgilisinin yanına gedib. “Ziyafət” əsnasında oğlan həddini aşaraq qızı döyməyə və onu xəsarət yetirməyə başlayıb, eyni zamanda “cincixarma mərasimi”ni “Instagram”da canlı yayımlayıb.

Məlum olub ki, Anatoli özünün “tanrı”, Alinanın isə “Lusi-fer” olduğuna “qərar verib. Beləliklə, sosial şəbəkədə narkoman “cin çıxarma ilə yayımı” lentə alıb. Alinanın üzü qana boyanıb. İstərikaya qapılan “tanrı” tələb edib ki, qız ondan bağışlanmasını diləsin.

Qızın zorakılığa məruz qalmasına evə çağırılan polis mane olub. Polisə isə “cincixarma”ni “Instagram”dan canlı izləyən insanlar xəbər veriblər. Əməliyyatçılar canlı yayımın yerini müəyyənləşdirib, ünvana gedib və 18 yaşlı Alinanı əsirlikdə saxlayan 31 yaşlı Anatolini qandallayıblar. Qız çoxsaylı xəsarətlər nəticəsində xəstəxanaya yerləşdirilib. Məlumata əsasən, aldığı xəsarətlərdən Alinanın çənəsi sınıb. İstintaq Anatolinin həbsə alınması üçün məhkəməyə vəsatət verəcək.

Polislər evdən travmatik tapança, bir dəstə patron və boz yaşıl rəngli bitki mənşəli maddə aşkar ediblər. Anatoli özü bu hekayədə “iblis”in əməlini törədib: ona qarşı qanunsuz həbs və adam öldürməyə cəhd maddələri ilə iş açılıb.

O da bildirilir ki, bir neçə gün əvvəl Anatoli Moskvada dava salıb və orada bıçaqlanıb.

Əyləncə səhifəsi

Çayın dişlərə faydası

Alimlər öyrəniblər ki, çayın bir çox xəstəliklə bərbər, dişlərə müsbət təsiri daha böyük əhəmiyyət daşıyır. Bu da onun tərkibində olan floridlə bağlıdır. Florid bakteriyaları öldürür, diş minasını qoruyur. Həmçinin, içdiyimiz çay diş çürüməsinin qarşısını da ala bilər. Həm də təzə dəmlənmiş çayı şəkərsiz içmək biz özümüz sağlamlığımızı bəzi fəsadlardan qorumuş oluruq.

Uzun ömrün asan yolu

Mütəxəssislər bildirirlər ki, gündən ən azı 8 saat yuxu, yarı saat idman, rəngarəng qidalanma, yaxşı dostlarla vaxt keçirəcəyiniz sosial mühit uzun ömür yaşamağa yol açır. Sağlam yuxu sağlam həyatın birinci şərtidir. Rəngarəng, al-əlvan meyvə və tərəvəzlərin vaxtaşırı qəbulu insanı gümrə saxlayır. İdman zəhni yorğunluğa son qoymaqla, sağlam həyat tərzinə doğru daha bir addımdır. Güler üz olmaq, yeri düşəndə ürkədən gülmək də bu, işdə vacibdir.

Əzvay irinli yaraya qarşı

Çox vaxt dırnaqları pedikür edən zaman dəri zədələnir. Oraya düşən infeksiya nəticəsində irinli yara əmələ gəlir. Əzvay yarpağı bunun qarşısını ala bilər. Belə ki, yarpağında olan şirə yaranın irinini çəkir, onu tez sağaldır.

Diş ağrısını kəşən effektiv müalicə üsulu

Bir çay qaşığı mixək və bir xörək qaşığı zeytun yağını həvəngdəstdə döyüb yaxşı qarışdırırlar. Hazır məlulu pambıqlı çubuqla ağrıyan dişin üstünə basırırlar. Dişə sürtülən yağ yağsıca diş minasına hopub sinirlərə çatıb ən dərhal ağrını belə kəsir. Bu müalicədən sonra dişlərdə isti, eləcə soyuğa müvəqqəti həssaslıq ola bilər.

Yumurtanın pərdəsi ən çətin yaraları sağaldır

Yanıqlar və kəsikləri sağaltmaqdan ötrü yumurtadan istifadə etmək olur. Çünki yumurtanın pərdəsi dediyim bu yaraları dərhal sağaltmaq xüsusiyyətinə malikdir. Onun tərkibində olan maddələr buna qadirdir.

Yumurtanı bişirdikdən sonra pərdəsi soyulur, yaranın üzərinə yapışdırılır. Çiy halda isə pərdə, adətən yumurtanın şiş uclarına yığılır. Bu təbəqəni qaba töküüb bir qədər gözəyib sonra istifadə etmək lazımdır.

Min bir dərddin dərmanı - nar

Ürək döyüntüsü, eləcə sıxıntısı zamanı nar şirəsinə gavalı, xurma, naringi şirəsi ilə qatıb işlətmək olduqca sərfəlidir. Eyni zamanda narın özü kimi, qabığı, budaqları da dəmləyib içdikdə bir çox xəstəliklərə dərman olur. Ən əsası mədə-bağırsaq problemlərində bərabəri yoxdur.

Uşağın boyunun normal inkişafı üçün

Yaxşı qida, normal hormonal reqlulyasiya, sümük-qığırdaq sisteminin düzgün inkişafı burada əsas şərtlərdir. İdmanın da uca-boylu olmasında köməyi çoxdur. Bu zaman maddələr mübadiləsi güclənir, bütün orqan və toxumalarda qan dövranı yaxşılaşır, nəticədə orqanizmdə bioloji aktiv maddə- somatotrop (boy hormonu) yaranır, bu isə sümüklərin və insan boyunun uzanmasına əsas şərtlərdir. Həm də diyetoloqlar boy ölçülərini artırmaq, həmçinin orqanizmin böyüməsinə kömək etmək məqsədilə yatmadan əvvəl, daha dəqiq şam yeməyindən iki saat sonra iribouynuzlu heyvan qığırdağı, sümüyündən hazırlanmış həlmeşlik maddə şəklində soyuq xörək olan xolodets yeməyi məsləhət görürlər.

Zəfər ORUCOĞLU

Təsisçi:

Sərdar Cəlalovlu

Baş redaktor:

Vüqar Məmmədov

Tel: 070 333 22 85

012 496 98 93

E-mail: vuqar-mt@mail.ru

Dizayner:

Seymur Həsənov

“Hürriyyət” qəzetinin internet unvanı:

Hurriyyet.az

E-mail: hurriyyet@mail.ru

Tiraj: 2500

Redaksiyanın ünvanı:

AZ 1008, Bakı, akademik Ələşrəf Əlizadə küçəsi, 31

Telefonlar: 496-10-72; 496-08-35

Lisenzianın qeydiyyat nömrəsi: V 165

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın

mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Əlyazmalar geri qaytarılmır.

Redaksiyanın kompüter mərkəzində

yığılıb səhifələnilir və “Futbol+ servis”

mətbəəsində çap edilib.

Bu işarə altında dərc olunan yazılar reklam xarakterlidir.

Qəzet 1991-ci ildən çıxır.

“Azərbaycan əsgərlərinin ekstradisiyasını müzakirə etməyə hazırıq”

Erməni baş nazir Paşinyan əsir saxlanılan Aqşin və Hüseynlə bağlı açıqlama verdi

“Ermənistan iki Azərbaycan əsgərinin ekstradisiyasını müzakirə etməyə hazırıdır”. Bu barədə Ermənistan Baş naziri Nikol Paşinyan mətbuat konfransında bildirib. “Lakin bu proses birtərəfli ola bilməz. Bütün

bunlar hüquqi prosedurlar vasitəsilə həyata keçirilməlidir”, - o əlavə edib.

Xatırladaq ki, aprel ayında Naxçıvan Muxtar Respublikasının Şahbuz rayonunun Ermənistanla sərhədboyu ərazisində əlverişsiz hava şəraitində məhdud görmə səbəbindən Azərbaycan ordusunun itkin düşmüş əsgərləri - 2004-cü il təvəllüdlü Bəbirov Aqşin Qabil oğlu və 2003-cü il təvəllüdlü Axundov Hüseyn Əhliman oğlu Ermənistan tərəfindən əsir götürülüb.

Daha sonra azərbaycanlı hərbcilər “bir qrup şəxslə əvvəlcədən əlbir olaraq Ermənistanın dövlət sərhədini qanunsuz keçməkdə, qanunsuz odlu silah və döyüş sursatı daşımaqda” ittiham olunaraq barələrində həbs qərarı verilib. Bununla yanaşı, sonradan Hüseyn Axundov barəsində daha bir cinayət işi başlanılıb. O, “Zəngəzur mis-molibden kombinatının gözetçisini qətlə yetirməkdə” təqsirləndirilir.

Mayın 8-də isə A.Bəbirov 11 il 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum edilib.

Bildirilib ki, digər hərbcı Hüseyn Axundov barəsində istintaq tədbirləri davam etdirilir.

Avropa İttifaqından İrana qarşı 8-ci sanksiya paketi...

Avropa İttifaqı (Aİ) İranda insan haqlarının pozulmasına görə bu ölkəyə qarşı səkkizinci sanksiyalar paketini təsdiqləyib. Bu barədə İttifaqın xarici işlər və təhlükəsizlik siyasəti üzrə ali nümayəndəsi Jozep Borrell Aİ Şurasının

Brüsseldə keçirilən iclasının yekunlarına dair mətbuat konfransında bildirib.

“İcazənizlə konkret qərardan - insan haqlarının pozulmasına görə İrana qarşı səkkizinci sanksiyalar paketinin tətbiqindən başlayım”, - deyə o, çıxışında bildirib.

Bazar ertəsi Aİ ölkədə insan haqlarının pozulmasına görə İrana qarşı sayca səkkizinci sanksiyalar paketini tətbiq edərək 5 nəfəri və 2 təşkilatı “qara siyahı”ya əlavə edib.

“Qara siyahı” ya salınmış bütün fiziki və hüquqi şəxslər ölkədə etirazların yatırılmasına cavabdeh olan İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusu (SEPAH, İran Silahlı Qüvvələrinin elit bölmələri) ilə əlaqəlidir.

“ABŞ hakimiyyəti Əhməd Obalığa hücumu terror aktı kimi araşdıracaq, yoxsa...”

ABŞ-ın mərkəz direktoru Vaşinqtonu Əhməd Obalığa hücumu ciddi araşdırmağa çağırır

“ABŞ hakimiyyəti Əhməd Obalığa hücumu terror aktı kimi araşdıracaq, yoxsa, örtbasdır edəcək?” “Report” xəbər verir ki, bunu ABŞ-ın ən iri beyin mərkəzlərindən biri olan Hadsin İnstitutunun Yaxın Şərqdə Sülh və Təhlükəsizlik Mərkəzinin direktoru və institutun baş elmi işçisi Maykl Doran “GünAzTV”nin qurucusu və rəhbəri Əhməd Obalı oğlu Dənizlə birlikdə Kaliforniyada mehmanxanada hücum məruz qalmasını şərh edərək tviter səhifəsində yazıb.

Qeyd edək ki, Ə.Obalı və oğlu Dəniz mayın 21-də ABŞ-ın Kaliforniya şəhərində mehmanxanada bir qrup şəxsin hücumuna məruz qalıblar.

Hazırda Ə.Obalının səhhət ağır stabildir. Oğlu Dəniz isə reanimasiyaya yerləşdirilib və vəziyyəti ağır olaraq qalır.

“Sülh anlaşmasının imzalanması qaçılmazdır”

İlham Əliyev: “Çalışırıq ki, öz tərəfimizdən bu məqsədə çatmaq üçün konstruktiv səylər göstərək”

“Biz hesab edirik ki, sülh anlaşmasının imzalanması qaçılmazdır”. Bunu Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev mayın 22-də Vilnüs-də Litva Prezidenti Gitanas Nauseda ilə mətbuata bəyanatla çıxış edən zaman bildirib.

“Azərbaycan-Ermənistan sülh danışıqları haqqında Litva Prezidentini məlumatlandırdım. Ümid edirik ki, sülh danışıqlarının aparılması nəticə etibarilə Qafqaza sülh gətirəcək, uzunmüddətli sülh gətirəcək. Azərbaycan torpaqları uzun illər ərzində - 30 ilə yaxın Ermənistanın işğalı altında idi, 1 milyon azərbaycanlı bu işğal nəticəsində öz doğma torpaqlarından dirdərgin düşmüşdü, ərazilərimizin təxminən 20 faizi işğal altında idi və işğal edilmiş ərazilərdə de-

mək olar bütün infrastruktur, binalar, o cümlədən tarixi abidələr işğalçılar tərəfindən dağıdılıb. Biz hesab edirik ki, sülh anlaşmasının imzalanması qaçılmazdır. Çalışırıq ki, öz tərəfimizdən

bu məqsədə çatmaq üçün konstruktiv səylər göstərək. Təbii ki, bu sülh anlaşması beynəlxalq norma və prinsipləri əhatə etməlidir”, - dövlət başçısı qeyd edib. (report)

Paşinyandan Moskvanı qıcıqlandıracaq açıqlama

“Rusiya sərhədçiləri burada əbədi qalmamalıdır...”

“Biz Rusiya sərhədçilərinin sərhədlərimizdə yerləşdirilməsinə razılaşmışıq, lakin bu o demək deyil ki, bu yerləşmə əbədi olmalıdır”.

Hurriyyet.az xəbər verir ki, bunu Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyan mayın 22-də keçirdiyi mətbuat konfransında deyib.

O əlavə edib ki, Rusiya sərhəd qoşunlarının bütün hərəkətləri Ermənistan Milli Təhlükəsizlik Xidməti ilə razılaşdırılmalıdır.

Jurnalistlərin rus sərhədçilərinin Meqri yaxınlığında genişmiqyaslı işlər aparması ilə bağlı suallarını cavablandıraraq Ermənistanın Baş naziri bu hərəkətləri yoxlamaq planlarını da açıqlayıb.

“Əgər bu hərəkətlər razılaşdırılmış çərçivədən kənarda olarsa və Ermənistanın ərazi bütövlüyü və suverenliyi baxımından təhlükəli olarsa, biz bu məsələni müzakirə edəcəyik. Yerli hakimiyyət orqanları və hökumətlə razılaşdırılmalıdır. Vəziyyətdən çıxış edərək, biz bütün məsələləri rusiyalı həmkarlarımızla ətraflı müzakirə edəcəyik”, - Paşinyan vurğulayıb.

O əlavə edib ki, Rusiyanın Ermənistanla münasibətinin düşmənçilik səviyyəsində olması fikrini bölüşür.

“Biz əlaqələri inkişaf etdirmək və dərinləşdirmək üçün hər şeyi etməliyik”, - deyə hökumət başçısı fikrini yekunlaşdırıb.

KƏNAN

“Sülh sazişinin iki maddəsi razılaşdırılıb”

Ararat Mirzoyan: “Biz qalan maddələr haqqında da səmimi danışa bildik”

Ermənistan və Azərbaycan Vaşinqtonda keçirilən dördgünlük görüşdə sülh müqaviləsi layihəsinin iki maddəsi üzrə razılığa gələ biliblər.

Hurriyyet.az xəbər verir ki, bunu Ermənistan xarici işlər naziri Ararat Mirzoyan deyib.

“Vaşinqtonda da müəyyən irəliləyiş əldə olundu, xüsusən də sülh müqaviləsi layihəsinin iki maddəsi razılaşdırıldı, biz qalan maddələr haqqında da səmimi danışa bildik. Qeyd edim ki, belə danışıqlar zamanı tərəflər bir-birini daha yaxşı başa düşürlər”, - Mirzoyan bildirib.

Nazir qeyd edib ki, dövlət sərhədinin delimitasiyası məsələsində müəyyənlik Ermənistan üçün vacibdir: “Azərbaycan və Ermənistan regionda nəqliyyat kommunikasiyalarının açılması məsələsində münasibətlərin nizamlanmasına yaxındır”.

Mayın 14-də qar-daş Türkiyədə keçirilən seçkilərdə "Cümhur İttifaqı" parlamentdə çoxluğu qazansa da, onun, eləcə də "Millət" və "ATA" itti-faqlarının namizədləri 50+ səs toplamadığı üçün prezident seçkilə-rinin ikinci turu mayın 28-də keçiriləcək. Odu ki, ikinci turda Rəcəb Tayyib Ərdoğan və Ka-mal Kılıçdaroğludan hansı daha çox səs top-lasa, qalib də o olacaq. Məhz elə buna görə də həm "Cümhur İttifaqı", həm də "Millət İttifaqı" "ATA İttifaqı"nın namizə-di, seçkilərdə 5,14 faiz səs toplayan Sinan Oğ-a-nın dəstəyinə ehtiyac duyurdu.

Beləliklə, Sinan Oğan dünən axşam saatlarında öz qərarını açıqladı və "Cümhur İttifaqı"-ndan prezidentliyə namizəd, ha-zırkı dövlət başçısı Rəcəb Tay-yib Ərdoğanı dəstəkləyəcəyini bəyan etdi. O, həmçinin seçiçilə-rini də Ərdoğan səs verməyə çağırırdı.

Sinan Oğan onu da vurğula-dı ki, "Millət İttifaqı" "Ata İttifa-qı"-nı razı sala bilməyib. O, daha sonra "Biz heç kimdən vəzifə is-təməmişik", - deyə bildirdi.

Qeyd edək ki, bir neçə gün öncədən artıq hər iki cinah "ATA İttifaqı"-nın yetkili şəxsləri ilə gö-rüşlər aparırdı. Belə ki, mayın 19-da "Millət İttifaqı"-nın namizədi Kamal Kılıçdaroğlu "ATA İttifa-qı"-nda təmsil olunan və itti-faqda Sinan Oğan qədər həlledici möv-qeyə sahib olan "Zəfər" Partiyası-nın sədri Ümid Özdağla görüşüb. Düzdür, Kamal Kılıçdaroğlu görü-şü məhsuldar qiymətləndirsə də, Ümid Özdağ mətbuata açıqlama-sında dəqiq qərarın, yeni tərəflər arasında razılığın əldə olunmadı-ğına işarə edib. Nəzərinizə çatdı-raq ki, məhz həmin vaxt "Cümhur İttifaqı"-nın namizədi Rəcəb Tay-yib Ərdoğan Dolmabaxça Sara-yında Sinan Oğanı qəbul edib. Bu barədə açıqlama verən AKP-nin sədr müavini Numan Qurtulmuş Sinan Oğana səs verən insanla-rın doğru seçim edəcəklərinə ümidli olduqlarını bildirib: "Bir tə-rəfdə terrorla çox təsirli mübarizə aparan Ərdoğan, digər tərəfdə isə "PYD bizə düşməndirmi?" de-yəcək qədər ehtiyatsız davranan Kılıçdaroğlu var. Oğana səs ve-rən insanların bunu çox gözəl də-yerləndirəcəyini bilərəm. Çünki onlar "Millət İttifaqı"-na səs vermə-dilər. Səbəb isə FETÖ və PKK ilə olan təmaslardır".

Bu arada, Türkiyənin "Hürri-yət" qəzeti Sinan Oğanın ikinci turda Rəcəb Tayyib Ərdoğanı dəstəkləyəcəyini iddia edirdi. Belə ki, qəzet "ATA İttifaqı"-nın namizədinin ikinci turda "Cümhur İttifaqı"-nın namizədinin lehinə dəstəyini bəyan etməyə yaxın ol-

Sinan Oğan qərarını açıqladı...

"ATA İttifaqı"nın Ərdoğanı dəstəkləməsi seçkinin nəticəsinə necə təsir göstərəcək?

Araz Aslanlı:
"ATA İttifaqı"-nı qarşısına alacaq, Sinan Oğanın sərt şəkildə qarşı kampaniya aparacağı namizədin uduzma ehtimalı 100 faizə yaxındır"

duğunu qeyd etmişdi: "Oğan 5 bəndlik protokol imzalayacaq və Ərdoğan dəstəyini ifadə edəcəkdir. O, Ərdoğanla görüşdən əvvəl xarici işlər naziri Mövlud Çavuşoğlu ilə də görüşüb".

Yeri gəlmişkən, onu da nəzərinizə çatdırmaq ki, "Millət İttifaqı"-nda təmsil olunan Əhməd Davudoğlunun rəhbəri olduğu "Gələcək" Partiyasının 11 qurucu üz-vü ötən gün istefa verib. Bununla bağlı axar.az-ın məlumatında deyilir ki, "Gələcək" Partiyasının Təsisçilər Şurasının üzvü, sədrin baş müşaviri Bayram Zilan ikinci turda "Cümhur İttifaqı"-na dəstək verəcəklərini bəyan edib: "Biz bu partiyayı əvvəlcə ümidlərlə qurduq, lakin zaman keçdikcə çox məyus olduq. Partiyamızın proqramı ilə partiya praktikası arasında ziddiyyətlər yaranmağa başladı. O, ləyaqətin gözəndən salındığı, zəhmətin nəzərə alınmadığı parti-yaya çevrilib. Məqsədimiz təmiz

Elxan Şahinoğlu:
"Böyük ehtimalla, "ATA İttifaqı"-nın namizədinin səsləri "Cümhur" və "Millət" itti-faqlarının namizədləri arasında bölünəcək"

siyasət aparmaqdır. 14 may seçkiləri dərslərlə dolu nəticələr verdi. Biz immiqrasiya əleyhinə və insan ləyaqətini tapdalayanlara qarşı olacağıq. Ölkəmizə sığınan qaçqınları təhqir edən bir dilin qarşısında olacağıq. Qaçqınları faşistlər kimi yük maşınlarına doldurub deportasiya edəcəyinə söz verənlərə qarşı duracağıq. Zorakılıq, terror, qan və nifrətə qarşı olacağıq".

"İkinci turunda "ATA İttifaqı"nın namizədi Sinan Oğanın dəstəkləyəcəyi namizədin qalib gəlmə ehtimalı yüksəkdir"

Beləliklə, "Hürriyyət" xəbər verir ki, mövzu ilə bağlı fikirlərini bölüşən Qafqaz Beynəlxalq Mü-nasibətlər və Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin (QAFSAM) rəh-bəri, siyasi ekspert Araz Aslanlı

Nazim Cəfərsəyov:
"ATA İttifaqı"-nın önündəki 3 variant da, yəni ya "Cümhur İttifaqı"-na, ya "Millət İttifaqı"-na dəstək vermək, ya da tərəfsiz qalmaq bərabər şansa malikdir"

nın qənaətinə, seçkilərin mayın 28-də keçiriləcək ikinci turunda "ATA İttifaqı"-nın namizədi Sinan Oğanın dəstəkləyəcəyi namizədin qalib gəlmə ehtimalı yüksəkdir. Lakin bunun mütləq olmadığı deyən siyasi ekspert qeyd edib ki, zəif də olsa reallaşma-ehtimalı da var: "Düşünürəm ki, "ATA İttifaqı"-nı qarşısına alacaq, Sinan Oğanın sərt şəkildə qarşı kampaniya aparacağı namizədin uduzma ehtimalı isə 100 faizə yaxındır. Bununla yanaşı, onu da vurğulamaq lazımdır ki, Sinan Oğanın ikinci tur üçün təsir edəcəyi səs potensialı birinci turda aldığı qədər deyil. Əlbəttə ki, birinci turda Sinan Oğana səs verənlərin hamısı onun istəyi ilə hərəkət etməyəcək. Onların Sinan Oğana səs verməsinin müxtəlif səbəbləri olub, hamısı mütləq sosial baza deyil. Amma buna rəğmən, Si-

nan Oğan və "ATA İttifaqı"-nın səslərinə təsir edə biləcəyi kütlə 5 faizdən daha çoxdur. Bunların arasında birinci turda ən çox səs toplamış iki namizədə səs verənlər, yeni Kamal Kılıçdaroğluna etiraz olaraq Rəcəb Tayyib Ərdoğan, Ərdoğan etiraz olaraq Kılıçdaroğluna "təpki oyu" verənlər, eləcə də seçkiyə gət-məmiş olanlar da var".

Hazırda geniş kütlələrin ən maraqla izlədiyi şəxsin məhz Sinan Oğan olduğunu bildiren Araz Aslanlı hesab edir ki, bu mənada Sinan Oğanı yanına almaq qədər qarşıya almamaq da önəmlidir. Onun sözlərinə görə, ikinci turda yarışacaq hər iki namizəd bu nüansa xüsusi diqqət edirlər.

"Kılıçdaroğlu qələbə çalmaq üçün 8 milyon insanın ikinci turda seçki məntəqələrinə getməsinə nail olmalıdır, bunu isə qısa müddətdə reallaşdırmaq son dərəcə çətinidir"

"Atlas" Araşdırmalar Mərkə-zini rəhbəri, politoloq Elxan Şahinoğlu da bu fikirdədir ki, birinci turda Sinan Oğana verilən 5 faiz-in içində namizədliyini geri gö-türən Məhərrəm İncənin, Rəcəb Tayyib Ərdoğan və Kamal Kılıçdaroğluna etiraz edənlərin də səsləri var: "Siyasətdə riyazi hesablamalar hər zaman özünü doğrultmur. Odu ki, Sinan Oğanın Kamal Kılıçdaroğlu ilə mümkün razılaşması birincinin 5 faiz səsinin ikinci turda dəstək verəcəyi siyasətinin xanəsinə yazılacağı anlamına gəlmir. Birincisi, həmin 5 faizin tamamı Sinan Oğana verilən səs deyil. 5 faizin içində namizədliyini geri götürən Məhərrəm İncənin, Rəcəb Tayyib Ərdoğan və onun əsas rə-qibi Kamal Kılıçdaroğluna etiraz edənlərin səsləri var. Bu hesab-la ikinci turda Sinan Oğanın səsləri böyük ehtimalla, Kamal Kılıçdaroğlu ilə Rəcəb Tayyib Ərdoğan arasında bölünəcək". Politoloqun sözlərinə görə, Kamal Kılıçdaroğlu qələbə çalmaq üçün birinci turda seçkiyə qatıl-mayan təxminən, 8 milyon insa-nın ikinci turda seçki məntəqələ-rinə getməsinə nail olmalıdır: "Qısa müddət ərzində bunu reallaşdırmaq isə son dərəcə çətin vəzifədir".

(Ardı səhifə 5-də)

Dünən ADP İdarə Heyətinin ölkə və beynəlxalq aləmdə baş verən ictimai-siyasi vəziyyətlə dair növbəti toplantısı keçirilib. Partiyanın mətbuat xidmətindən "Hurriyyət"ə verilən məlumata əsasən, toplantı iştirakçıları ilk növbədə Azərbaycan və Ermənistan Xarici İşlər Nazirlərinin Moskva görüşünün nəticələri ətrafında fikir mübadiləsi aparıb.

Həmin görüşdən sonra Rusiyanın XİN rəhbəri S.Lavrovun verdiyi açıqlamalara diqqət çəkən partiya yetkililəri Rusiyanın iştirakı ilə keçirilən görüşlərin heç bir perspektivi olmadığını, yalnız Avropa və Qərb müstəvisində aparılan və daha çox perspektivli görülən danışıqların nəticələrinin sıfırlanmasına xidmət etdiyini bildirib. İdarə Heyəti bir daha bölgədə davamlı sülhə, təhlükəsizliyə və Azərbaycan və Ermənistan arasında sülh sazişinin imzalanmasına nail olmaq üçün danışıqların heç bir vasitəçi olmadan yalnız Azərbaycan və Ermənistan arasında aparılmasının vacibliyini bildirib.

İdarə Heyəti son vaxtlar rus "sülhməramlıları"nın müşayəti ilə Qarabağa qeyri-qanuni yolla hərbi yük daşınması faktını da müzakirə edib. Müzakirələrdə qeyd edilib ki, Moskva danışıqları ərəfəsində Rusiyanın Qarabağdakı erməni separatçılarını silahlandırmaqda davam etməsi, Rusiyanın bölgədə sülh məsələsində vasitəçi dövlətdən daha çox regionda sülhün və sabitliyin pozulmasında, eskalasiyanın artmasında, münaqişəli vəziyyətin saxlanmasında maraqlı olan və beynəlxalq hüquqa zidd olaraq Azərbaycanın dövlət suverenliyinə və müstəqilliyinə məhəl qoymayan dövlətdir. İdarə Heyəti hakimiyyəti yuridiksiyamıza daxil olan Qarabağ ərazisinə rus "sülhməramlıları"nın müşayəti ilə və qeyri-qanuni yolla silah daşınması ilə bağlı Rusiya tərəfinə Azərbaycan dövlətinin rəsmi mövqeyini bildirməyə və bu hal təkrarlanacağı təqdirdə onun qarşısını almaq üçün ən qəti tədbirlər görməyə çağırıb.

İdarə Heyəti ABŞ prezidenti C.Baydenin 28 May İstiqlal Bayramı münasibəti ilə dövlət başçısı İ.Əliyevə göndərdiyi təbrik məktubunu və məktubda "narkotik maddələrin qeyri-qanuni dövriyyəsinə, terrorizmə qarşı mübarizədə birgə iştirakın" vacibliyi barədə səsləndirdiyi fikirləri müsbət dəyərləndirib və bu yanaşmanın bölgədə realılıqlara uyğun olduğunu qeyd edib. Eyni zamanda bu əməkdaşlığın Qarabağdakı erməni separatçılarının yerləşdiyi ərazilərdə də təmin edilməsinin vacibliyi qeyd edilib.

"ABŞ Cənubi Azərbaycan fəalları təhlükəsizliyini güvənc altında saxlamalıdır"

İdarə Heyəti ABŞ vətəndaşı, Cənubi Azərbaycan fəali "Günəz TV"-nin rəhbəri Əhməd Əbaliyevə və onun oğluna adlıçəkilen ölkədə basqın edilərək öldürülməsinə məne olduğunu vurğulayıb.

Partiya ABŞ-ı ölkəsində yaşayan Cənubi Azərbaycan fəallarının təhlükəsizliyini təmin etməyə çağırıb...

Qarabağa qeyri-qanuni yolla silah daşınır...

ADP: "...Bu hal təkrarlanacağı təqdirdə, qarşısını almaq üçün ən qəti tədbirlər görülməlidir"

məhz dünyada demokratiyanın carçısı olan bir ölkədə baş verməyən ciddi narahat olduğunu bildirib və ABŞ hakimiyyətini öz ölkəsində insan haqları uğrunda mübarizə aparan insanların təhlükəsizliyinin güvənc altında saxlanması üçün ciddi tədbirlər görməyə, bu terror hadisəsini törədənə, onun sifarişçilərini tez bir zamanda ədalət məhkəməsi qarşısına çıxarmağı və eyni zamanda ABŞ-da yaşayan Cənubi Azərbaycan fəallarının təhlükəsizliyinin təmin olunması istiqamətində tədbirlər görməyə çağırıb.

İdarə Heyəti ABŞ-ın Los-Anceles şəhərindəki meydanlardan birinə "Artsax" adının verilməsi məsələsinə qətiyyətlə pisləyib və bu faktı Amerikanın Qarabağ məsələsinə ikili startdan yanaşdığını, Azərbaycan və Ermənistan arasında sülh sazişinin bağlanması ilə bağlı ABŞ-ın missiyası ilə bir araya sığmadığını və Azərbaycan-Ermənistan arasında sülh müqaviləsinin imzalanmasına mane olduğunu vurğulayıb.

"ABŞ hakimiyyəti öz ölkəsində insan haqları uğrunda mübarizə aparan insanların təhlükəsizliyinin güvənc altında saxlanması üçün ciddi tədbirlər görməli, bu terror hadisəsini törədənə, onun sifarişçilərini tez bir zamanda ədalət məhkəməsi qarşısına çıxarmalı və eyni zamanda ABŞ-da yaşayan Cənubi Azərbaycan fəallarının təhlükəsizliyinin təmin olunması istiqamətində tədbirlər görməlidir..."

"Azərbaycanda dini azadlıqlar pozulmur..."

İdarə Heyəti ABŞ Dövlət Departamentinin dini azadlıqlarla bağlı hazırladığı son hesabatında Azərbaycanda dini azadlıqların pozulması faktını qabartmasını yanlış hesab edib. İdarə Heyəti ölkədə bütün dini inancılı şəxslərin fəaliyyətinə normal şərait yaradıldığını bildirməklə bərabər, hüquq-mühafizə və istintaq orqanlarının qüsurlu fəaliyyətinin dini azadlıqların deyil, azadlıq hüququnun pozulması kimi dəyərləndirilməsinin vacibliyini bildirib, adı çəkilən qurumu azadlıq hüququ ilə dini azadlıq məsələsinə düzgün ayırd etməyə və ölkəmizə qarşı qərəzli mövqeyə son qoymağa çağırıb.

"Freedom House" bölgədəki hadisələrdən xəbərdar deyil"

İdarə Heyəti eyni zamanda "Freedom House" beynəlxalq təş-

kilatın hazırladığı hesabatda Azərbaycanla bağlı bölməsində Azərbaycan dövlətinin öz sərhədlərində nəzarəti gücləndirdiyinə, Qarabağ ərazisinə qeyri-qanuni yüklərin qarşısını almaq üçün nəzarət buraxılış məntəqələri qoyduğunu və guya bu səbəbdən Qarabağda yaşayan erməni vətəndaşlarımızın humanitar fəlakətlə rastlaşmasına görə beynəlxalq gücləri ölkəmizə təsir etməyə çağırmasını qətiyyətlə pisləyib. Qeyd edilib ki, əslində bu buraxılış məntəqələrinin qoyulması ilk növbədə ərazimizdə yaşayan erməni vətəndaşlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə, rus sülhməramlılarının iştirakı ilə ərazilərimizə qeyri-qanuni yolla silah daşınmasının qarşısını almağa xidmət edir və humanitar yüklərin daşınmasına heç bir məhdudiyyət qoyulmayıb. İdarə Heyəti Azərbaycanın Ermənistanla sərhədində sərhəd-keçid məntəqəsini yaratmasını əsas tutub, "Freedom House" beynəlxalq təşkilatının belə bir mövqeyə ortaya

qoymasını bu təşkilatın bölgədəki hadisələrdən xəbərdar olmaması və bu hesabatın ermənipərəst qüvvələrin təsiri altında hazırlanmış olduğunu və obyektivlikdən uzaq olduğunu göstəricisi kimi dəyərləndirib.

"...Azərbaycan xalqının arzu və istəkləri ilə də üst-üstə düşəcək"

ADP İdarə Heyəti qardaş Türkiyədə keçirilən seçkilərin nəticələri və keçirilməsi nəzərdə tutulan ikinci tur seçkilərlə bağlı da müzakirə aparıb. Qeyd edilib ki, dünyanın diqqətində olan və demokratik şəkildə baş tutan birinci tur seçkilərin dünya üçün nümunə olduğunu kimi, ikinci tur seçkilərin də tam demokratik keçiriləcəyinə, Türkiyə xalqı ilə yanaşı, bütün türk dünyasının, o cümlədən Azərbaycan xalqının arzu və istəkləri ilə üst-üstə düşəcəyinə əminliyini ifadə edib.

Hazırladı: KƏNAN

(Əvvəli səhifə 3-də)

"İlk tur seçkilərindən sonra "Millət İttifaqı" milliyətçi bir kampaniya aparmaq qərarına gəlib, bunun isə effektiv olub-olmayacağı bilinmir"

Türkiyə siyasətində ikinci tur seçkiləri öncəsi maraqlı taktiki həmlələrin olduğunu vurğulayan siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, politoloq Nazim Cəfərsəyid qeyd edib ki, ilk tur seçkilərindən sonra "Millət İttifaqı" milliyətçi bir kampaniya aparmaq qərarına gəlib: "Artıq Kamal Kılıçdaroğlu bu istiqamətdə iki açıqlama verib. Lakin hələlik bunun effektiv olub-olmayacağı bilinmir. Bundan başqa, "6-lı masa"nın digər liderləri geri plana çəkilib. HDP cəbhəsində isə hələlik susqunluq hökm sürür. "Cümhur İttifaqı" isə ikinci tura da mövcud kampaniyayı sürdürəcək formada hazırlaşır". Bütün bunları nəzərə alan politoloqun qənaətinə, "ATA İttifaqı"nın önündəki 3 variant da, yeni ya "Cümhur İttifaqı"na, ya "Millət İttifaqı"na dəstək vermək, ya da tərəfsiz qalmaq bərabər şansa malikdir.

"Azərbaycandakı və Ermənistandakı Qərb şəbəkəsi 28 mayda sönük ümidlərinin möcüzəylə gerçəkləşə biləcəyi son tarix kimi yanaşırlar"

Mövzuya bir qədər fərqli prizmadan yanaşan siyasi şərhçi Elxan Şükürlü isə hesab edir ki, Qərbin 14 mayda Türkiyədə ilk raundu uduzması bu seçkilərə böyük ümid bəsləyən Ermənistandakı və Azərbaycandakı Qərb şəbəkəsini də hədsiz məyus edib: "Ermənistanda ümid edirdilər ki, Rəcəb Tayyib Ərdoğan uduzacaq və Kamal Kılıçdaroğlu qalib gələcəksə, bu, Türkiyənin yenidən tam şəkildə Qərbin iradəsi altına qaytarılması demək olacaq. Bu halda isə Azərbaycanla sülh danışıqlarında və Rusiya ilə münasibətlərdə Nikol Paşinyanın mövqeyi güclənəcək. Eyni qaydada, Azərbaycandakı Qərb şəbəkəsi də ona köklənmişdi ki, 14 mayda Ərdoğan uduzacaq, Kılıçdaroğlu qalib gələcək və nəticədə, ölkə başçısı İlham Əliyevin beynəlxalq müstəvidəki əsas siyasi dayaqlarından biri sıradan çıxacaq. Beləliklə, Azərbaycan hakimiyyəti təklənəcək və zəifləyəcək, onu yıxmaq asanlaşacaq. Elə bu səbəbdən, hələ də Azərbaycandakı və Ermənistandakı Qərb şəbəkəsi Türkiyə müxalifətindən daha çox seçkilərin saxtalaşdırıldığı iddiasını durmadan tirajlayır,

həm qocadır, həm də uzun müddət hakimiyyətdədir, ya iqtisadiyyatdakı problemlər, ya təbiət - yaşlarının çoxluğu, ya da növbəti seçki. Birində büt-rəyəcələr, əvvəl axır. Artıq yaş 70-i keçib. İncənin də yaşı az deyil, həm də ikinci dəfə geri çəkilməsinə görə bir az vəziyyəti çətinləşir. Meral Akşener isə siyasi xarizmasını çizdi. Qumar masası, notariat masası dediyi yeri geri qayıtdı, hə-tə nəinki öz partiyası, CHP-dən belə fərqli namizəd, ya Yavaş, ya da İmamoğlunu namizəd kimi təsdiqləmə bilmədi. CHP-nin əlavəsi olduğunu göstərdi, səslərini əritdi".

Türkiyədə siyasi vitrinin

Sinan Oğan qərarını açıqladı...

"ATA İttifaqı"nın Ərdoğanı dəstəkləməsi seçkinin nəticəsinə necə təsir göstərəcək?

Türkiyə dövlətinin və xalqının qazandığı böyük bir uğuru gözə salmağa, ləkələməyə çalışır, 28 mayda isə sönük ümidlərinin möcüzəylə gerçəkləşə biləcəyi son tarix kimi yanaşırlar".

Siyasi şərhçinin fikrincə, Rəcəb Tayyib Ərdoğan seçkilərin ikinci turunda da yenidən hər hansı toqquşma olmadan üstünlüyünü təkrarlayarsa, bu, Türkiyənin mövqeyinin ciddi şəkildə nəzərə alındığı digər geopolitik toqquşma bölgələrində - Qara dəniz hövzəsində gedən Rusiya-Ukrayna savaşında, Cənubi Qafqazda Ermənistan-Azərbaycan danışıqlarında və Mərkəzi Asiya ölkələri ilə münasibətlərdə Qərbin təsir imkanlarını xeyli zəiflədəcək: "Qərbperəstlərin məyusluqları və depressiyanın yaratdığı qeyri-sabit davranışları həm də bununla bağlıdır".

"Sinan Oğana səs verənlərin seçimində daha çox millətçi və ya sekulyar Aataturkçü damarın ağır basması rol oynayacaq"

Siyasi şərhçi Turab Rzayev isə bildirib ki, Sinan Oğanın oynaya biləcəyi rolu, seçkinin taleyinin həll edilməsində onun yığdığı səsə əhəmiyyətini başa düşmək üçün ilk növbədə seçkilərin arifmetikasını başa düşmək lazımdır: "Prezident

seçkisi parlament seçkisi deyil, burda səsləri, partiyaların səslərini və yaxud da seçilmiş deputatları bir bloka toplamaq olmur. Bu o deməkdir ki, Sinan Oğan 3 milyona yaxın səs yığıb, amma o səsə sahib deyil. Bu 3 milyon seçici HDP seçicisi kimi ağa, şeyx və ya terrorçu barmağını qaldırırdı deyər bir partiyaya səs vermir. Bu kütlə əsasən millətçi və atatürkçülərdən ibarətdir. Millətçi olduğu üçün HDP ortağı Kamal Kılıçdaroğluna səs verə bilmir. Eyni zamanda, Atatürkçü olduğu üçün dindar AKP namizədi onlara doğma gəlmir".

Turab Rzayev qeyd edib ki, bu kütlənin seçimində Sinan Oğan və ya "Zəfər" Partiyasının istiqamət verməsi deyil, daha çox millətçi və ya sekulyar Aataturkçü damarının ağır basması rol oynayacaq: "Bu kütlə elə parlament seçkisində "Zəfər" Partiyası yerinə səsini MHP və "İYİ Partiya"ya verməklə, seçimini göstərər. Bütün bunları Sinan Oğan bilir. Bəs niyə onda qəbul edil-məyəcək dərəcədə ağır şərtlər irəli sürür? Artıq Türkiyə Böyük Millət Məclisində olan "Hüda-Par" üzvləri geri qayıtmayacaq, bunu bilir. Ərdoğan yenidən parlamentar sisteme qayıtmayacaq, bunu da bilir. Ya da Kılıçdaroğlu ən yüksək səs topladığı HDP seçicisini tərk edə bilməyəcək, bunu da bilir. Kılıçdaroğlu HDP səsləri olmasaydı, heç 40 faiz də yığa bil-

Turab Rzayev:

"Sinan Oğan gələcəyə oynayır, bu səbəbdən də heç kəslə anlaşımaq istəmir, çünki tərəflərin biri ilə anlaşımaq, digərinin seçicisini itirmək deməkdir"

məzdi. Bir də bu ağır şərtlərin üstünə, əlavə olaraq bir neçə nazirlik, ordu və polisə nəzarət istəyir. Bilir ki, verilməyəcək. Əslində, elə istədiyi də budur. Heç kəslə anlaşımaq, digərinin seçicisini itirmək deməkdir. Sinan Oğan gələcəyə oynayır. Hakimiyyətə gələcəyi təqdirdə yerinə yetirəcəyi şərtləri göstərir. Eyni zamanda, uzlaşmadan qaçan adam olmaq istəmir. İstəyir ki, qarşı tərəflər qaçsın. Özü də demişdi, biz 20 illik iqtidarı istəmirik, ancaq 20 illik bacarıqsız müxalifəti istəmirik. Çünki Sinan Oğan Türkiyə siyasi səhnəsindəki boşluğu görür. Bu seçki ilə Kamal Kılıçdaroğlu arxivləndi, tarixə qovuşdu. Ərdoğan və Bağçalı isə

Elxan Şükürlü:

"Ərdoğan seçkilərin ikinci turunda da yenidən üstünlüyünü təkrarlayarsa, bu, Türkiyənin mövqeyinin ciddi şəkildə nəzərə alındığı geopolitik toqquşma bölgələrində Qərbin təsir imkanlarını xeyli zəiflədəcək"

mütləq dəyişəcəyini iddia edən siyasi şərhçinin qənaətinə, Sinan Oğan doğru yerdə doğru vaxtda ortaya çıxıb: "Özü də dediyi kimi, bu seçkiyə yox, iqtisadi və ya siyasi vəziyyətin diqtə edəcəyi növbəti seçkiyə hazırlıq görür. Özünün dediyi kimi, köhnə siyasət artıq köhnəlib, yeni siyasət isə o təmsil edir. Odur ki, bu seçki onun üçün sadəcə reklam xarakteri daşıyır. Düşünürəm ki, Sinan Oğan özünü bitirməsə, böyük siyasi səhv etməsə, növbəti 15-20 ilin önəmli siyasi xadimi olacaq".

Vazeh BƏHRAMOĞLU

Torpağını, azadlığını itirmiş xalqı birdə-fəlik sındırıb, onu müti topluma döndər-mək üçün Rusiya bacardığını edirdi. Satqın qə-ləm sahibləri işğalçını sülh göyərçini kimi tə-rifləyir, milli qeyrətini qoruyanları isə alçaldıb ləkələyirdilər. Nəyin bahasına olursa-olsun, məğlub edilmiş xalqa təlqin etmək lazım idi ki, müqavimət əbəsdir, o qisməti ilə barışmalı, yaşamaq istəyirsə met-ropoliyanın əmrlərinə müntəzir olmalıdır.

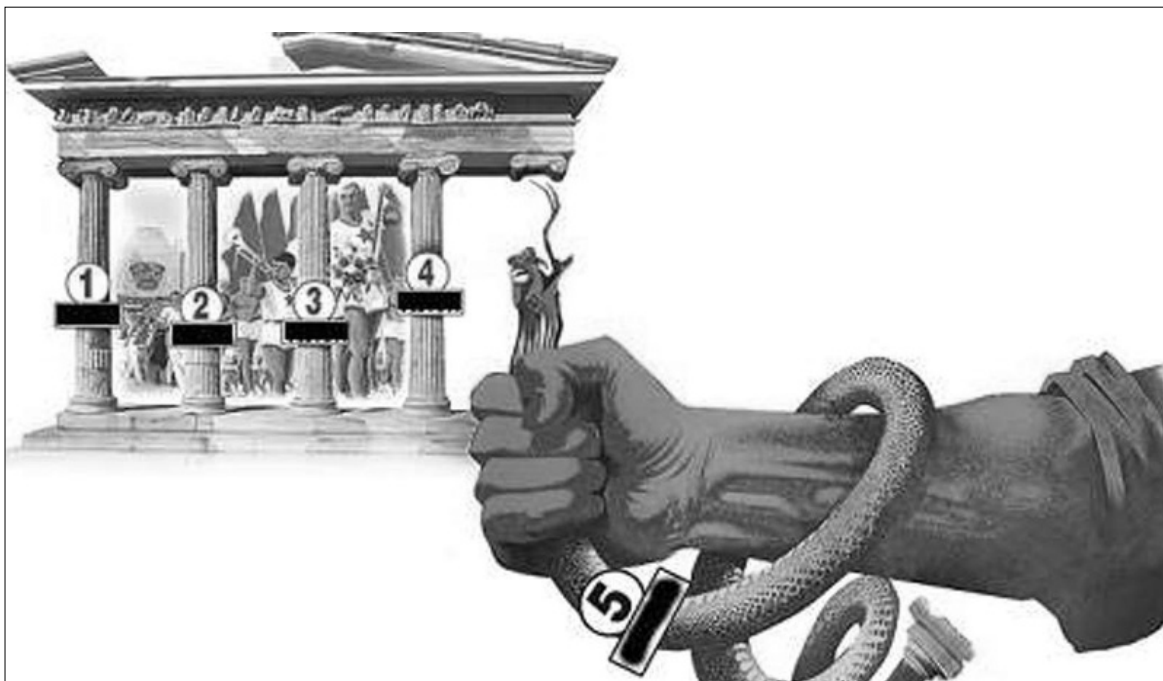
Peterburqlu ağalar əsəret altına aldığı xalqı məkrə kübar təbəqəsindən təcrid etməyi bacardı. Axı kübarların hamısı ya-delli qəsbkarın sözü ilə durub oturmur, milli şərəflərini ayağa vermirdilər. Bəziləri olan-qala-nını götürüb mühacirətə üz tu-tur, bəziləri isə ölkə daxilində qeyri-bərabər savaşa qalxıb məhv olurdular.

İllər keçəcək, sovet irticası-na qulluq edən milli dəyyusları-mız Rusiya qarşısında diz çök-məmiş kübarların adlarının unudulması, ya da ləkələnməsi üçün əllərindən gələni edəcəklər. İstədiklərinə də çatacaqlar. Rus kazaklarını vahiməyə sa-lan igid qaçaqlar, Paskeviçin ordusuna qarşı kişi kimi son nəfəsinə qədər vuruşmuş Əlin-cə qəhrəmanları, XI orduya baş əyməmiş sərhədçilərimiz, Bakı-nın müsəlman məhəllələrini vəhşiləşmiş erməni daşnaklar-dan, ruslardan qoruya bilmiş nəcəfqulular, aşurbəylər unu-dulacaq.

Vaxtilə belə kişilərin yaşa-dıqları küçələrə hər itin-qurdun adı veriləcək... Və bir "xalq şai-ri", "xalq yazıçısı" cıncırını da çıxarmayacaq, əksinə imkan tapdıqca bolşevik qatillərə qar-şı vuruşmuş Bakı qoçularını la-ğa qoyub ələ salacaqlar. Tari-xindən, keçmişindən tam bixə-bər qalmış gənc nəsil də elə bi-ləcək ki, qoçular "Məşədi İbad" operettasındakı qoçu Əsgər ki-mi bivec məxluq olublar.

...Oktyabr çevrilişindən əv-əl çap olunmuş onlarla elmi mənbədə, kitablarda rus alim-ləri, tədqiqatçılar üsuli-idarənin narazılıqla necə rəftar etdiyini heç kimdən, heç nədən çəkin-mədən açıqdan-açıq yazıblar. Maraqlı burasıdır ki, çarizmə qulluq edənlərin yazdıqlarını kommunist alimlər dilə gətirmir-dilər. Paradoks budur!

...Qafqazın işğalçı dövründə bütün hərbi hissələrin koman-dirlərinə amansızlıq göstərmək tövsiyə edilirdi. Komandirlərin hamısı (istər protestant olsun, istər pravoslav) demək olar ki, qatı dindar və lazımı dini ayin-ləri vaxtılı vaxtında yerinə yetirir, imperatordan kiçik bir ənəm al-maq üçün sinov gedirdilər. Ma-likanə və kəndlərinde öz din

Hələ də həqiqəti deməkdən qorxuruq

Dövlət səviyyəli tədbirlərdə bunlar ön cərgələrdə elə oturublar ki, elə bil Şuşanı adi soyuq silahla azad edən cəngavərdirlər...

qardaşlarını - rəiyyəti hüquq-suz təhkimçi kimi saxlayan za-dəğan zabıt üçün dağ camaatı Qafqaz müsəlmanları insan de-yildilər. Əgər onlar cürət edib rus imperatorunun əmrlərinə tabe olurlarsa, deməli məhv edilməli yurd-yuvaları da dağı-dılmalıdır.

Çarizmin hakimiyyəti döv-ründə insanlıq simasını itirmiş yüksək mənəbli rus zabıtləri-nin əsir götürülmüş müsəlman qız-glinlərindən özləri üçün zorla hərəmxana düzəltmələrin-dən utanmadan yazırdılar. So-vetlər zamanında isə hər şey ört-basdır edildi.

...Faşistlərin cinayətlərindən tez-tez danışmağı sevməyən sovet tarixçiləri neçə-neçə xalqın zor-la köçürülməsindən çox az dan-ışmağı lazım bilirdilər. Nə Kırım tatarlarının, nə Qafqaz xalqlarının tükürpədən faciələri unudulan deyil. 1916-cı ildə cəbhədə qul kimi istismar edil-məkdən imtina edən Türkünstan əhalisinin ucdantutma güllələ-nməsinə, yurd-yuvalarının yandırılmasından yazmışam. Bir milyondan çox insan qətlə yetirilmiş və doğma yurdunu tərk etmişdi. 1941-1942-ci illər-də heç alman faşistləri belə qə-lətləri etməmişdi. Baş vermiş genosid aktından sovet tarixçil-əri bir kəlmə də yazmadılar.

...Kommunist ideologiyası daha məkrli, daha iblisənə idi. Bəli, bütün xalqların bərabər-hüquqlu olmasından, azadlıq-dan o ki var danışılırdı. Amma ruslaşdırma siyasəti çar döv-ründən də min qat sürətlə apa-

rılırdı. Kommunist ideoloqlar ayrıseçkiliyin olmamasından, milli məsələdə ögey-doğmalı-ğın çoxdan ardan götürülmə-sindən danışmağı sevirdilər. Amma bütün idarə sisteminde rus dilini təmiz bilənlərə üstün-lük verirdilər. Yalançı beynəlm-ləçilik ideologiyasının təsiri al-tında yetişmiş gənclik Moskva irticasının əlində silaha döndü. O meşum illərdə yandırılmış ki-tablardan, dağıdılan ziyarət-gahlardan, kolxoz anbarına döndərilmiş məscidlərdən çox yazmışam. Mənəvi deqradasi-ya elə həddə çatmışdı ki, kom-somolçu şairlər çox vaxt nə yazdıqlarını başa düşmürdülər. Nizamilərin, Sabirlərin, Cavid-lərin yurdunda ordenli manqurt "Şairlər ordusu səf-səf düzəl-sin, yoldaş Mayakovski koman-dan olsun" küfrünü dilinə gəti-rəndə niyə yer od tutub yanma-dı? (İllər keçəcək, başqa bir şa-ir "Ulduz" jurnalında Puşkinin istirahət etdiyi Mixaylovski kən-

dini "Poeziya Məskəni" adlan-dıracaq.)

...Kommunist ideoloqlar aşığıları da "abıra" salmağa başladılar. Sovet aşığı keçmişə qarşı gedən "mədəni hücu-mun" ön cərgəsində durduğu üçün üst-başı da, geyimi də əs-gər libasına bənzəməli idi. Yumşaq məst, şirazi çarığ, çust, arxalıq çuxa geymək ya-saq olundu. Aşiq zabıt çəkmə-si, qalife şalvar, gimnastyorka geyməli idi. Başa isə adi əmələ papağı qoymaq məsləhət gö-rüldü. Qondarma dastanlar ya-zılırdı... Rəzalet o yerə çatmış-dı ki, bunlarda bizim aşıqlar er-məni qatillərini məst etməkdən çəkinmədilər. Millətimizin mə-nəvi aləminə qarşı zaman-za-man törədilmiş təxribatlar barə-də ən gözəl, ən dolğun elmi əsərləri ortaya qoymuş Ceyhun Bayramlıya minnətdarlığımı bi-dirirəm. Nə yaxşı ki, bu torpaq-da belə mərd alimlər var! İnsa-fən demək lazımdır ki, çar hö-

kumətinin məmurları nə aşıqla-rın, nə də xanəndələrin, sazən-dələrin işinə qarışmırdı, qa-zanclarına da nəzarət eləmədi. Amma Rusiyadan fərqli olaraq bizdə quruluşa toxuna bilən ki-çik bir silahlı insident amansız-lıqla yatırılırdı. Su ütündə, ya da mübahisəli mərz məsələləri ilə bağlı iki oba, kənd camaatı dava salanda, qan tökəndə araya girən kazaklar, polis nə-fərləri ağına-bozuna baxmadan müsəlmanlara elə divan tutur-dular ki, illərlə unudulmurdu. Neçə-neçə mənbədən öyrəndi-yimi deməliyəm. Kənd yerinə mundirlərinin düymələri qızılı rəngə çalan bir-iki məmurun girməyi bəs idi ki, qorxuya dü-şən camaat diz çöküb, ay yara-nal, bizə rəhm eylə, qırma bizi, deyə yalvarırdı. Bakı, Şamaxı,

Gəncə qırğınlarından sonra da zavallı millət həmin vahiməni kollektivləşmə illərində bir də yaşadı. Kolxoza könüllü girmə-yənə "qolçomaq" adı verib, var-yoxunu əlindən alıb sürgün edərdilər. Bolşevik ideoloqları-nın yırtıcıya döndərdikləri kom-somolçuların camaatın başına gətirdikləri barədə arxiv sənəd-lərini oxuyanda adam sarsılır. Mən şəxsən özüm o illərin can-lı şahidləri ilə tez-tez görüşüb qeydlər aparmışam.

Kim deyə bilirdi ki, çox keç-məyəcək çərxin üzü dönəcək, həmin komsomolçular böyüyə-cək, Bakının yandırılmasını məsləhət görən Leninin şəninə şeirlər yazacaq, Müşfiqin iste-dadına paxıllıq edib ondan "da-nos" yazacaq, Hüseyn Cavidə "xalq düşməni" deyəcək, həya-sızcasına Əhməd Cavadın irsi-nə əl uzadacaqlar. Müstəqillik uğrunda qanlar töküldü, avan-türistlərin ucbatından məmlə-kətin tən yarısı yerlə yeksan ol-du, nəhayət qeyrətli kişilərin sayəsində Qarabağ üzərində ay-ulduzlu, üç rəngli bayrağı-mız dalğalandı və ayılıb gördük ki, dünən Moskva irticasının qarşısında baş əyənlərin törə-mələri heç bir şey olmamış kimi kefdədirlər. Dövlət səviyyəli tədbirlərdə, konsertlərdə bunlar ön cərgələrdə elə oturublar ki, elə bil Şuşanı adi soyuq silahla azad edən cəngavərdirlər. Pre-zidentimizin yaxın ətrafında da ancaq bunları görürük. ...Məhz bunların təqdimatı ilə ənamlar, fəxri adlar paylanır, mənzillər verilir. Kimi istəyirlər çörək sa-hibi edirlər, kimi istəyirlərsə, gen dünyanı onun başına dar edirlər. Baş məmləkəti bəlalər-dən qorumaq işinə qarışmış Müzəffər Prezidentin çox işlə-rdən heç xəbəri də olmur.

Firuz HAŞIMOV

"Ayan" MMC Qarabağ veteranını həbs etdirib, ardınca mənzilini əlindən almaq istəyib

Ellər Səfərov: "Sumqayıt Şəhər İcra Şöbəsinin iki məmuru məni kabinetdə döydü və məcburən şirkətin baş mühasibatçısı Vaqif Həziyevə 47 min manat borcum olmasına dair sənədi imzaladılar"

Bugünlərdə "Hürriyyət"ə müraciət edən Sumqayıt şəhər sakini, 1-ci Qarabağ müharibəsi veteranı Ellər Məşallah oğlu Səfərov "Ayan" MMC-nin rəhbərliyi tərəfindən başına açılan oyundan danışib, şirkətin oğlu Ruslan Səfərovu 47 min manat oğurlamaqda ittiham etdiyini qeyd edib.

"Şirkətin rəhbəri Elman müəllim, baş mühasibatçı Vaqif Hacıyev, həmçinin Ramil adlı satış müdiri dedilər ki, oğlun şirkətdən 47 min manat pul oğurlayıb"

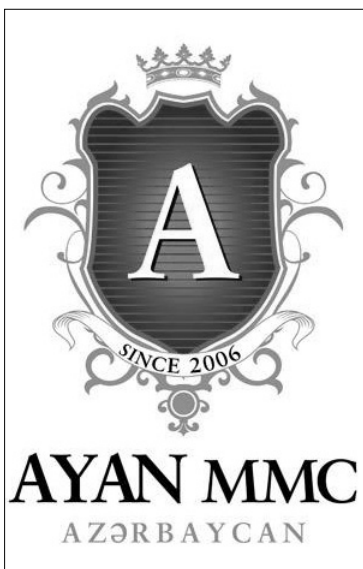
Şikayətçi bildirib ki, 2012-ci ildən indiyədək müvafiq orqanlara dəfələrlə rəsmi məktublarla müraciət etsə də, hələ də üzleşdiyi problem öz həllini tapmayıb: "Oğlum Ruslan Səfərov "Qızıl quyu" limonadı və "Beloçka" günəbaxan tumları istehsalı edən "Ayan" MMC-də ekspeditor kimi çalışıb. 5 ay müddətinə oğlumun belinə 47 min manat pul "yükleyiblər", guya həmin məbləği şirkətdən oğurlayıb. Daha sonra şirkətin rəhbəri Elman müəllim (Elman Halay oğlu Bayramovu nəzərdə tutur-red.) və şirkətin baş mühasibatçısı Vaqif Hacıyev, həmçinin Ramil adlı satış müdiri mənə dedilər ki, oğlun şir-

"Sumqayıt Şəhər Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi Nazim Mövsümov bəmədə çıxarılan 2 il şərti iş cəzasını 1 il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz etdi"

kətdən 47 min manat pul oğurlayıb. Bildirdilər ki, oğlun malımızı satıb pulumuzu vermir. Bir qədər söhbət etdikdən sonra onlar məni və yoldaşımı banka apardılar. Dedilər ki, bankdan biz öz pulumuzu götürək, sonra siz xırda-xırda banka ödəyirsiniz. Beləcə, çarəsiz qalıb onlarla razılaşdım. Bankda olarkən onlar sənədləri götürüb notariat kontoruna gediblər. Necə düz-qoş ediblərə, xəbərim olmadan notariat kontorunda mənimlə borc müqaviləsi bağlayıblar. Ardınca dedilər ki, bankla işimiz alınmır, çalış evini sat borcu ver. Buna etiraz etdim, evimiz satsam çöldə qala bilmərəm. Sonra dağılışıb hər öz işinin dalınca getdi".

"Məhkəmədən sənəd təqdim etdilər ki, evim Vaqif Hacıyevin oğlunun adına keçib, bizim isə bundan xəbərimiz olmayıb, heç bir quruma gedib sənəd imzalamamışıq"

Ellər Səfərovun sözlərinə görə, 2014-cü ildə "JEK"-in (Mənzil Kommunal İstismar Sahəsi-red.) işçiləri artıq yaşadığı mənzilin ona məxsus olmadığını deyiblər: "Bildirdilər ki, çıxın evdən, mənzil artıq sizin deyil. Onlara sənədləri təqdim etdim və mənzilin mənə aid olduğunu bildirdim. Bu hadisədən təxminən, 20 gün sonra "Ayan" MMC şirkəti işi məhkəməyə verib. O zaman məhkəmədən mənə sənəd təqdim etdilər ki, evim şirkətin baş mühasibatçısı Vaqif Hacıyevin oğlunun adına keçib. Bizim isə bundan xəbərimiz olmayıb, heç bir quruma gedib sənəd imzalamamışıq. Beləcə, məhkəmə işə baxdı və hakim

Tərənə Mahmudovanın qərarı ilə evi mənə qaytardılar. Məhz bundan sonra şirkətin nümayəndələri bizimlə qırğına başladı, hədə-qorxular, təhdidlər, şantajlar edildi. İddia edirdilər ki, guya mən borc müqaviləsi bağlamışam. Halbuki, mən heç kimlə bu cür müqavilə bağlamamışam. Odur ki, ölkədə onlarla quruma rəsmi məktubla müraciət etsəm də problemin həllinə nail ola bilmədim. 2019-cu ildə isə şirkət işi yenidən məhkəməyə verdi və həbsimi tələb etdilər. Məsələnin maraqlı tərəfi ondadır ki, mənim cinayət işimi Hərbi Prokurorluğun istintaqı aparıb. Halbuki, bu mülki iş olduğundan Hərbi Prokurorluq istintaq aparmamalıdır. Ardınca işi Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinə verdilər. Məhkəmə isə öz növbəsində, mənə 2 il şərti cəza verdi".

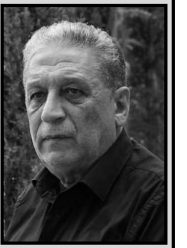
"Sumqayıt Şəhər İcra Şöbəsinin rəsisinin yanına getdim və baş vermiş hadisə ilə bağlı ona məlumat verdim, o, isə məni alcaldıcı ifadələrlə təhqir etdi"

Şikayətçi qeyd edib ki, "Ayan" MMC şirkəti qərardan narazı qaldığı üçün apellyasiyaya müraciət edib: "Sumqayıt Şəhər Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi Nazim Mövsümov bəmədə çıxarılan 2 il şərti iş cəzasını 1 il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz etdi. Beləcə, məni zaldan Şüvəlanda yerləşən təcridxanaya apardılar. Həmin vaxtdan bu günədək hara müraciət edirəm, işimə baxan yoxdur. Təxminən, 2 ay öncə Sumqayıt Şəhər İcra Şöbəsinin məmurları məni həmin borcla bağlı çağırdılar. Halbuki, cəzami çəkib çıxmışam. Buna baxmayaraq, Sumqayıt Şəhər İcra Şöbəsinin məmurları kabinetdə məni guya Vaqif Həziyevə 47 min manat borcum olmasına dair sənədi imzalamağa məcbur etdilər. Onlara sübut edə bilmədim ki, nəinki 47 min, heç 47 qəpik belə, borcum yoxdur. Bundan sonra iki icra məmuru məni kabinetdə döydülər və məcburən həmin borc sənədini yazdırdılar. Bundan sonra Sumqayıt Şəhər İcra Şöbəsinin rəsisinin yanına getdim və baş vermiş hadisə ilə bağlı ona məlumat verdim. Ümid edirdim ki, o, mənə yardım edər, işçilərinin özbaşınalığına son qoyar. Lakin bunun əksinə, o, məni alcaldıcı ifadələrlə təhqir etdi. Bu hadisə ilə bağlı hara yazırsam cavab verən yoxdur. Odur ki, sizin vasitəsilə müvafiq qurumlara müraciət edərək, onlardan pozulmuş hüquqlarımın bərpa olunmasında mənə yardım etmələrini xahiş edirəm".

"Hürriyyət"

P.S. Mövzu ilə əlaqədar qarşı tərəfin də mövqeyini işıqlandırmağa hazırıq.

Eldəniz QULİYEV

Quyruq çıxarmağa məcbur edilənlər...

İndi neynəyək, quyruğu olmayanlar və bu olmayan quyruğu bulamağı bacarmayanlar uzanıb gəbərməlidir..

Ey karlar, korlar və lallar məmləkətinin başıqapazlı sakinləri!

Eşidin, bilin, agah olun, üstelik bunu sırğa eləyib qulağınızdan da asın: bu ölkədə yaltaqlardan başqa heç kəsin mövcud olmağa ixtiyarı yoxdur. Nəyəsə, kiməsə etiraz eləmək də, kimənsə, nədənsə narazılıq bildirmək də, mütləq şəkildə icazəylə, razılıq və fərmayişlə olmalıdır!..

Yalmanmasan, pişiklənməsən, yalaqlanmasan, süləngi olmasan... adam kimi yaşamaq sənə bilmərrə qadağandır! Milyon illərin təkamülü nəticəsində nəhayət ki, bizlər quyruqdan xilas ola bilmişdik...

Ağacdən enib də iki ayaq üstə gəzməyi öyrənmişdik...

Bə nooldu belə, nooldu ki, dübarə quyruq çıxarmağa məcbur olunduq!

İndi neynəyək, quyruğu olmayanlar və bu olmayan quyruğu bulamağı bacarmayanlar uzanıb gəbərməlidir-mi?.. Ya qaçıb təzədən ağaca, dağa-daşa dırmaşmalı-dır!

Haqqı deyirsən - nahaq olursan. Düzü deyirsən - düzdə qalırsan. Boş məmur başını taqqıldadırsan - həmmən daşlanırsan... Xalqın mənafeyini, günahsız gü-nahkardan qorumağa qalxırsan o dəqiqə dışlanırsan!..

Yəni deyirlər, heç "mıqq" da eləməyin.

Yəni deyirlər, heç mızıldanıb-zad eləməyin, heç zadda da mızdan-filandan da qoymayın!

Yəni deyirlər, yaltaqlanın, pişiklənin, yalaqlanın, gə... gözə girin...

Əslində bu haqda 14 may 2023-cü il tarixli seçkilərdən öncə yazmağa çalışsam da, bəzi obyektiv və subyektiv hallar yazını tamamlamağıma imkan vermədi. Düzü, bir çoxlarının Ərdoğan hakimiyyətinin 14 may seçkilərini saxtalaşdıracağı və Türkiyənin avtoritarizmə doğru yuvarlanacağı ilə bağlı apardıqları təbliğat kampaniyası məndə müəyyən tərəddüdlər də yaradırdı. Lakin 14 may seçkilərinin tam şəffaf, açıq, obyektiv, qanuni və insidentsiz başa çatması, seçkilərin nəticəsini iqtidarlı-müxalifətli bütün tərəflərin qəbul etməsi və prezident seçkilərinin ikinci turunun keçirilməsi ilə bağlı ortaq mövqe ortaya qoyulması Ərdoğanın əleyhinə aparılan təbliğatın nə qədər ədalətsiz və yanlış olduğunu bir daha sübut etmiş oldu. Bu seçkilərdən sonra özümün Ərdoğan haqqında düşüncələrimdə haqlı olduğuma bir daha əmin oldum və yazının aktuallığını nəzərə alaraq onu tamamlamaq qərarına gəldim.

Bəzilərinin iddia etdiyi kimi, əgər Rəcəb Tayyib Ərdoğan doğrudan da "avtoritar" və "diktator" olsaydı, əlində olan hakimiyyət resurslarından hətta minimal səviyyədə istifadə edərək, birinci turda özünün qələbəsinə təmin etmiş olar və ikinci tura belə, ehtiyac qalmazdı. Lakin 14 may seçki kampaniyası və seçkilərin nəticələri nəinki Türk və İslam dünyası üçün, hətta dünya demokratiyası üçün bir örnək rolunu oynaya bildi və Ərdoğan demokrat lider olduğunu bir daha dünyaya sübut etmiş oldu.

Qeyd edim ki, dünyanın böyük güclərinin bütün diqqəti Türkiyədə keçirilən 14 may seçkilərinə fokuslandığı kimi, indi də seçkilərin ikinci turunun keçiriləcəyi günə - 28 may tarixinə fokuslanıb. Son on illərin siyasi təcürübəsindən çıxış edərək deyə bilərik ki, yalnız ABŞ-da keçirilən parlament və prezident seçkilərinə dünyada bu qədər maraq olur. Çünki bu dünya nəhəngində keçirilən seçkilərin nəticələri və hakimiyyət başına gələn şəxsin siyasi mövqeyi birbaşa və ya dolayısı ilə dünyanın əksər dövlətlərinə təsirli ötürülür.

Bu gün Türkiyədə keçirilən seçkilərin dünya ictimaiyyətinin diqqətini bu qədər məşğul etməsinin isə əsas səbəbi budur: Ərdoğan bu seçkilərdə qalib gələcək, yoxsa yox? Açıq-aydın görünən odur ki, Qərbin və Avropanın siyasi mərkəzləri, o cümlədən bu siyasi dairələrin Türkiyədəki uzantıları seçkilərdə Ərdoğanın hakimiyyətdən getməsində maraqlıdır və bundan ötrə çox ciddi çəba göstərəcəklərdir. Sual olunur, Ərdoğan dünya gücləri üçün niyə arzuolunmaz personaya çevrilib? Bax, yazımda imkan daxilində bu suala aydınlıq gətirməyə çalışacağam. Hesab edirəm ki, bunun üçün Ərdoğan hakimiyyətinin yürütdüyü daxili və xarici siyasətə qısa da olsa, nəzər salmaq lazımdır.

2002-ci ildə AKP Türkiyədə keçirilən parlament seçkilərində səsələrin böyük çoxluğunu qazanaraq təkbaşına iqtidara gəldikdən sonra Türkiyənin istər siyasi, istər də iqtisadi həyatında hökm sürən böhranlar səngiməyə başladı. 59-cu hökuməti quraaraq Türkiyə Cümhuriyyətinin baş naziri kimi peşəkar idarəçiliyi və liderliyi ilə Ərdoğan ölkəni əldən salan siya-

Nə yapsalar boş, göylərdə

28 May Türk və müsəlman dünyası üçün düşərli gündür...

Taliyət ƏLİYEV
ADP sədrinin müavini

si böhranları durdura bilməklə, ölkənin bütün potensialını onun inkişafına istiqamətləndirməyi bacardı. Bu, Ərdoğan hakimiyyəti üçün asan olmasa da, bütün çətinliklərə rəğmən, bunu bacardı və ətələtdə olan Türkiyəni dinamik inkişaf edən, regionda və dünyada söz sahibinə çevirə bildi. Hakimiyyəti dönməsində Türkiyənin idarəçiliyi, təhlükəsizliyi və üzləşdiyi siyasi təlatümlər fonunda Ərdoğanın atdığı taktiki addımları bir çoxlarına bəzən səhv görünərsə də, lakin zaman keçdikcə onun ən çətin siyasi situasiyalarda strateji baxımdan nə qədər uzaqgörən addımlar atdığı sübut olundu. Bu baxımdan, Ərdoğanı siyasi lider kimi böyük strateq adlandırmaq olar.

Ərdoğan hakimiyyətə gəldikdən sonra ölkəsinin xarici borc bataqlığından çıxarmış, Türkiyənin iqtisadi, sosial, mədəni, təhsil və s. sahələrində köklü islahatlar aparmış, Kipr məsələsində aydın və qətiyyətli mövqe nümayiş etdirmiş, ABŞ-ın İraqa hərbi müdaxiləsi zamanı ölkəsinin İraq bataqlığına düşmək təhlükəsindən qorumuş, Şərqdə baş verən qanlı inqilabları Türkiyəyə ixrac etmək cəhd-

lərinin qarşısını çevik siyasəti ilə ala bilmiş, Suriya ilə sərhəd bölgələrinə ölkəsinin təhlükəsizliyi naminə heç bir beynəlxalq təhdidə və təzyiqə baxmayaraq ordu yeridərək antiterror əməliyyatları keçirmiş, ordusunu həmin ərazilərə yerləşdirmiş, bölgənin siyasi xəritəsini dəyişdirmək istəyənlərə imkan verməmiş, inqilablar baş vermiş ərəb dövlətlərində rasional düşüncəli qüvvələri müdafiə etməklə regional güc olduğunu sübut etmişdir. Eyni zamanda bu qanlı inqilablar nəticəsində qaçqın və didərgin düşmüş 3 milyona yaxın müsəlmana qucaq açmış, Ermənistanla əlaqələrin qurulmasını tələb edən beynəlxalq güclərə boryun əymədən Azərbaycan torpaqlarının işğaldan azad edilməsini şərt kimi irəli sürmüş, Türkiyənin ərəzi bütövlüyünü və təhlükəsizliyini təhdid edən bütün terrorçu birləşmələrə qarşı qətiyyətli mübarizə aparmaqla müstəqil xarici siyasət yürütməyə çalışmışdır.

Ərdoğanın Türkiyənin müstəqilliyi və inkişafı yolunda ən ciddi uğurlarından biri 15 iyul 2016-cı ildə baş verən dövlət çevrilişi cəhdinin qarşısını xalqın ona verdiyi dəstəklə almaq bacarığıdır. Ərdoğan Qərbin ölkə daxilindəki uzantılarını süpürüb xaricə atmaqla onun ordu üzərində nəzarətlərini və ümumilikdə isə Qərbin Türkiyəyə təsir imkanlarını demək olar ki, minimuma endirməyi bacardı. O cümlədən, hakimiyyət eşelonlarında "5-ci kolon"un nümayəndələrini müəyyən edib, (baxmayaraq ki, Ərdoğan əleyhdarları bu addımları atdığı zaman onu "siyasi repressiya"da ittiham etməyə çalışırdılar - müəl.) qanun qarşısına çıxarması Türkiyənin təhlükəsizliyi və müstəqilliyi yolunda atılan ciddi addımlar idi. Zaman göstərdi ki, Ərdo-

ğanın atdığı addımların repressiya olmadığı ortaya çıxdı. Bu arada Atatürkün bir kəlamı yerinə düşür. O deyir: "Özünü bəsləyib, boya-başa çatdırdığınız və sizi idarə etmək üçün görev verdiyiniz şəxslərin kimliyini və fəaliyyətini araşdırmaq işini bir an belə durdurmayın".

Məhz bu hadisələrdən sonra Türkiyə müstəqil siyasət yürütmək yolunda daha böyük addımlarla irəliləməyə başladı. ABŞ rəsmilərindən biri 15 iyul hadisələri ilə bağlı belə deyib: "Ərdoğanı endirə bilsəydik, müsəlmanlar uduzacaq və biz qazanacağdıq. Lakin planı Ərdoğan və türklər pozdu. İllərlə hazırlıq 4 saata bitdi." Qərbin Ərdoğanı sevməməsinin əsas səbəblərindən biri də budur. Çünki o, peşəkar, qətiyyətli və uzaqgörən siyasəti ilə Türkiyəni xarici rəqiblərindən (düşmənlərindən) qoruya bilib.

2017-ci il referendumu ilə Türkiyənin prezidentli respublikaya çevrilməsi də ölkənin dövlətçilik maraqları baxımından ən doğru addımlardan biri idi. Əleyhdarları Ərdoğanı Türkiyədə avtoritar bir rejim qurmaqda və ömürlük hakimiyyətdə qalmaq istəyində ittiham edirdilər. Lakin Türkiyənin keçmişinə və bu gününə diqqət yetirəndə Ərdoğanın strateji baxımdan nə qədər düzgün seçim etdiyi göz qabağındadır. Etiraf etməliyik ki, parlamentli respublika idarəçilik üsulu, bir neçə dövlət istisna olmaqla, əksər dünya ölkələrində, xüsusilə Türkiyə kimi böyük dövlətlərdə özünü effektiv şəkildə doğrultmur. Təcrübə göstərir ki, parlamentli respublika idarəçilik üsulu Azərbaycan kimi kiçik ölkələrdə daha effektiv olur.

Yəqin ki, Ərdoğan hakimiyyətinə qədər Türkiyədəki hakimiyyət böhranları çoxlarının yadındadır. Tarixə nəzər salsaq görürük ki, 1991-ci ildən 2002-ci ildə Ərdoğanın hakimiyyət başına gələn dövrə qədər Türkiyədə 7 dəfə hökumət dəyişikliyi baş vermişdir. Bunu demokratiyanın bir pro-

seduru kimi qəbul edirik. Lakin həm də qəbul etməliyik ki, Türkiyədə az qala hər il baş verən hökumət dəyişikliyi ölkənin istər siyasi, istərsə də iqtisadi baxımdan immunitetini zəiflədirdi. Türkiyənin başı demək olar ki, özünün daxili problemlərinə qarışır, nəinki dünyada, hətta regional siyasətdə oyunçuya çevrilməkdə çətinlik çəkirdi. Türkiyənin başını daxili problemlərinə qatmaq, onu daim ətələtdə və nəzarətdə saxlamaq naminə parlamentli respublika modeli Türkiyəni istəməyən xarici qüvvələrin işinə də tam yarayır.

Hesab edirəm ki, 15 iyul dövlət çevrilişinin qarşısının alınmasından sonra, Ərdoğanın ən böyük xidmətlərindən biri Türkiyəni güclü prezidentli respublikaya çevirməsidir. Ərdoğan Türkiyənin qarşısına qoyduğu global strateji hədəflərə yalnız güclü prezidentli respublika ilə nail ola biləcəyinin fərqindədir. Qərbin və Avropanın Ərdoğanı sevməməsinin sə-

bəblərdən biri də məhz budur.

Bu yazını yazarkən mənim üçün maraq kəsb edən məsələdən biri də Ərdoğan hakimiyyətinə qədər Türkiyə dövlətinin türk dünyası, xüsusilə Azərbaycanla münasibətlərinin inkişaf tarixi oldu. Bu tarixə diqqət edəkən, mərhum Turqut Özalın bu istiqamətdəki fəaliyyəti diqqətimi daha çox cəlb etdi. Maraqlıdır ki, onun Bakıya ilk səfəri hələ Azərbaycan müstəqilliyini elan etməmişdən öncəyə, 16 mart 1991-ci il tarixinə təsadüf etmişdir. Həmin səfər çərçivəsində Turqut Özal Azərbaycana başısladıqı və türk mütəxəssisləri tərəfindən qurulan ilk müasir telekommunikasiya stansiyasının açılışında iştirak edir, Azərbaycan-Türkiyə arasında münasibətlərin qurulmasında mühüm razılaşmalar əldə edilir. Turqut Özal "Təzəpir" məscidində namaz qılır və bununla da dünyaya Azərbaycanla din qardaşı olduğu mesajını verir. Bu səfərdən sonra da, 1991-ci ilin may ayının 25-də Bakıda Türkiyə Konsulluğu açılır. Turqut Özal fəaliyyəti dönməsində daim Azərbaycana Türkiyənin mədəni, iqtisadi və siyasi dəstəyini ifadə edir, ölkəmizin güclənməsi və beynəlxalq aləmdə layiq olduğu sanballı mövqə qazanmasına hər cür dəstək verir. Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, Azərbaycan öz müstəqilliyini bərpa edərkən ilk təbrik də Turqut Özaldan gəlmişdir.

Turqut Özalın Azərbaycana ikinci və son səfəri 14 aprel 1993-cü ildə, AXC hakimiyyəti dönməsində baş tutur. Özalın bu səfərini "Türküstan" səfəri də adlandıranlar var. Çünki 12 günlük səfər bütün türk dövlətlərini əhatə etmiş və bu səfəri Azərbaycanla yekunlaşdırmışdır. Bu səfər çərçivəsində türk dünyasının yaxınlaşması və türk dövlətləri birliyi kimi məsələlər gündəmə gətirilmişdir. Qeyd edim ki, Özal "Türküstan" səfərindən öncə Balkanlara da səfər etmişdir.

Təbii ki, Turqut Özalın Türk dünyasına yönəlik bu fəaliyyətinin də əleyhdarları vardı və bu fəaliyyət açıq-aydın Qərbdə, Rusiyada, İranda və Ermənistanda çox ciddi narahatlıqlar yaratmışdı. Turqut Özal Bakı səfərində "Türkiyə Azərbaycanın yanındadır və türk millətinin səbri tükənməməlidir", - deyərək Qarabağ

müharibəsində Azərbaycana dəstəyini ifadə etmişdir. Onun hakimiyyəti dönməndə Türkiyə-Azərbaycan arasında bir sıra mühüm sənədlər imzalanmışdır. Təəssüflər olsun ki, Turqut Özal Bakı səfərindən bir neçə gün sonra qəflətən vəfat etdi. Verilən məlumata görə, Özalın ölüm xəbərini eşidən o zamankı Azərbaycan prezidenti mərhum Əbülfəz Elçibəyin ilk reaksiyası “evimiz yıxıldı” olub. Təsadüfi deyildir ki, Elçibəy Turqut Özalın ölümünü Türkiyənin və Türk dünyasının birliyi və inkişaf etməsi baxımdan ağır itki kimi dəyərləndirmişdir. Ondan sonrakı dövrdə baş verən siyasi hadisələr fonunda Türkiyənin Azərbaycana münasibəti Elçibəyin Turqut Özalın ölümünə necə dəqiq qiymət verdiyini ortaya qoymuş oldu. Təəssüflər olsun ki, Turqut Özalın qəfil ölümü ona Türkiyə və Türk dünyası ilə bağlı projələrinin həyata keçməsinə imkan vermədi(hərçənd ki, onun qəfil ölümündə bu si-

gücləndirilməsi, hərbi ehtiyacların xaricdən asılılığının minimuma endirilməsi istiqamətində gördüyü işlərdir. Nəzərə alsaq ki, Ərdoğan hakimiyyətinə qədər Türkiyə hərbi ehtiyaclarının yalnız 20 faizini özü ödəyə bilirdi, 80 faizi xaricdən idxal edilirdi. Yəni məntiqlə Türkiyə ordusunun hərbi təchizatının 80 faiz xarici dövlətlərdən asılı vəziyyətdə idi. Ərdoğan hakimiyyəti dönməndə isə, Türkiyə ordusunun təchizatının 80 faizdən çoxu yerli istehsalın, yalnız 20 faizi xarici dövlətlərin hesabına təmin edilir. Hesab edirəm ki, Türkiyə hərbi sənayesinin indiki inkişaf dinamika tezliklə özünün ehtiyaclarını 100 faiz ödəməyə gətirib çıxaracaq və qardaş ölkənin xaricdən asılılığı minimuma enəcək.

Ərdoğanın Türkiyə qarşısında misilsiz xidmətlərindən biri də heç bir manelərə, təzyiqlərə baxmayaraq, Aralıq və Qara dənizdə enerji resurslarının tapılması istiqamətində apar-

səlman dünyasının gələcəyi üçün çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Bu həqiqəti dərk edən milyonlarla müsəlman Ərdoğanın hakimiyyətdə qalması üçün dualar edirlər. Çünki Ərdoğan hakimiyyətdə olduğu dönməndə ən yüksək tribunallardan bütün dünya müsəlmanlarının havadarı və hamıçısı kimi çıxış etmişdir və bu gün də bu siyasətini davam etdirməkdədir.

Əminəm ki, yüz illərlə Orta doğudan Balkanlara qədər dünyanı idarə edən bir xalq özünə inanaraq, düşmənlərinin ona sıırmaq istədiyini aşagılıq kompleksini rədd edəcək, hüquq çərçivəsində müstəqil Türkiyənin yanında yer alacaqdır. Türkiyə vətəndaşları Osmanlıdan bu günə kimi Türkiyədəki bütün dövlət çevrilişlərinin Qərb tərəfindən dəstəkləndiyini, bu gün də Türkiyəyə qarşı döyüşən terror örgütlərinin həmin siyasi güclər tərəfindən açıq şəkildə dəstəkləndiyini unutmamalıdır.

Bu gün Qərb dairələri Türkiyədəki seçkilərlə bağlı mövqelərini açıq şəkildə bəyan etməkdən çəkinmirlər. Onlar Türkiyədə əməkdaşlıq etdiyi siyasi qüvvələrlə birləşib Ərdoğan hakimiyyətini bitirməkdə ısrarlı görünür. Türkiyə vətəndaşı bilməlidir ki, əgər həmin siyasi dairələrin niyyəti baş tutarsa hakimiyyətə gələcək qüvvələr Türkiyəni asanlıqla həmin siyasi dairələrə təslim edəcəklər. Bununla da Türkiyə 20 il öncəki vəziyyətinə qayıdaraq ordusu və təhlükəsizliyi Qərbin tam nəzarətinə qayıdacaq və qardaş ölkə mütləq müstəqilliyini itirmiş olacaqdır.

Müstəqil Türkiyə, güvənlik, zənginlik, böyük dövlət deməkdir. Türkiyənin və Türk dünyasının gələcəyi müstəqil Türkiyədən asılıdır. Yalnız müstəqil Türkiyə ilə daha böyük dastanlar yazmaq mümkündür. İnanıram ki, Türkiyə seçiciləri daha qlobal düşünərək indiki məsuliyyətli və dünyanın yenidən şəkillənməsi mərhələsində, Türkiyənin dünyadakı mövqelərinin daha da möhkənlənməsi, Türk və İslam dünyası naminə başlanılan böyük projələrin uğurla tamamlanması, Türkiyəni geridönməz inkişaf və tərəqqi yoluna çıxarılması və daha böyük uğurlara nail olunması üçün, çağdaş Türkiyənin memarı Rəcəb Tayyib Ərdoğan 28 Mayda növbəti şansı da tanıyacaq. Bu, tək-cə Türkiyənin deyil, bütün İslam dünyasının qələbəsi olacaqdır. Bu gün milyonlarla İslam ümməti də bunun üçün dualar edir.

P.S. Yazını R.T.Ərdoğanın Türk şairi Sezai Karakoçun sevrək mitinglərində söylədiyi “Ey Sevgili” şerindən bir misra ilə bitirmək istəyirəm: “NƏ YAPSA-LAR BOŞ-GÖYLƏRDƏN GƏLƏN BİR QƏRAR VARDIR!”

yasi faktorların durması da istisna edilmir-müəl.).

Burada haşiyəyə çıxaraq, bir mühüm məqamı da oxucuların diqqətinə çatdırmaq istəyirəm. Türk professoru, şairi, ziyalı və fikir adamı Nurrullah Genc deyir ki, Turqut Özal hakimiyyəti dönməndə ölkəsinə yapon mütəxəssisləri dəvət edərək Türkiyənin niyə geridə qaldığını araşdırmağı sifariş edib. Həmin yapon mütəxəssislər bununla bağlı geniş araşdırmalar aparmış, bunun nəticəsi olaraq hesabat hazırlamış və həmin hesabatı türk bürokratlarına təqdim etmişlər. Yapon mütəxəssislərin həmin hesabatının son cümləsi belə olmuşdur: “Dünya millətləri içərisində tarixi ən zəngin olanların başında siz gəirsiniz. Amma tarixini övladlarına ən az təbliğ edənlərin də başında siz gəirsiniz. Başarılı olamazsınız!”

Məncə, mərhum Turqut Özalın qısa prezidentliyi dönməndə Türkiyənin və Türk dünyasının maraqlarına uyğun siyasəti bu hesabatdan təsirlənmişdir. Bu gün Ərdoğanın siyasətini təqib edərkən, onu Turqut Özalın yarımçıq qalmış projələrinin davamçısı da hesab etmək olar. Həsab edirəm ki, Ərdoğan da Turqut Özal dönməndə yaponların hazırladığı məlum hesabatdan məlumatlı olmamış deyil. Çünki onun istər daxili, istər xarici siyasətində Türkün böyük və şanlı tarixinə istinad etməsi, Türkiyənin Osmanlı İmperiyasının torunu olduğunu hər məqamda diqqətə çatdırması təsadüfi deyil. Ərdoğan Türkün tarixini təbliğ etmək, ideoloji və siyasi baxımdan xalqını daha böyük qələbələrə və dastanlar yazmağa hazırlayır. Əslində, böyük Atatürkün də yaponların yuxarıdakı qeyd etdiyim hesabatının yekun nəticəsini tamamlıyacaq məşhur bir kəlamı var. Atatürk deyir: “Türk övladı əcdadını tanıdıqca daha böyük nailiyyətlər qazanmaq üçün özündə qüvvət tapacaqdır”. Əslində, Ərdoğan öz hakimiyyəti dönməndə Türkün şanlı tarixinə söykənməklə, əcdadına istinad etməklə, tanımaqla və təbliğ etmək böyük nailiyyətlərə imza atmış və həm də Atatürkçü olduğunu sübut etmişdir.

Ərdoğanın ən ciddi uğurlarından biri də Türkiyənin hərbi qüdrətinin

diği uğurlu kəşfiyyat işlərində. Xatırladım ki, Türkiyənin xaricdən təbii qaz asılılığı 99 faizdir. Lakin ölkə Qara dənizdə kəşf edilən tək-cə bir qaz yatağından 20 illik daxili ehtiyatlarını ödəyə biləcək. Aparılan neft kəşfiyyatlarının nəticəsi olaraq Türkiyə dəyəri milyardlarla bərlə yataqlar da kəşf edib. Kəşfiyyat nəticələri onu göstərir ki, Türkiyə yaxın gələcəkdə həm də enerji resursları ixracatçısına çevriləcək. Ərdoğan bu nailiyyətlərə məhz müstəqil Türkiyə dövlətinin gücü ilə nail ola bilər. Əks halda, Türkiyə bu nailiyyətlərə nail ola bilməzdi. Bu baxımdan Türkiyə xalqı əldə etdiyi misilsiz sərvətlərə görə, “mütləq müstəqil Türkiyə”nin memarı Ərdoğan borcludur.

Türkiyə artıq özünün milli və yerli texnologiyaları hesabına hazırlamış pilotsuz döyüş təyyarəsi “Bayraktar”ı (“Bayraktar” 44 günlük ikinci Qarabağ müharibəsinin qələbə ilə başa çatmasında müstəsna rol oynamışdır -müəl), “Kızıləma”-sı, dünyada ilk dəfə olaraq pilotsuz gəmi, eyni zamanda Türkiyənin ən böyük hərbi gəmisi “TCG-Anadolu”nu, dünyanın ən yaxşı tankı kimi tanınan “Leopard”-la müqayisə olunan “Yeni Altay” tankını istifadəyə vermişdir. Bu gün Türkiyə hərbi sənayesi elə bir səviyyəyə çatmışdır ki, nəinki özünün daxili tələbatlarını ödəyir, artıq dünyada silah ixracatçısı olan ölkəyə çevrilməkdədir. Türkiyə eyni zamanda bölgədəki hərbi donanması ilə də dünyanın diqqətini cəkməkdədir. Təsadüfi deyil ki, 2021-ci ildə İsrailin Hayfa Universitetinin Siyasi və Strateji Araşdırmalar mərkəzi Türkiyə donanmasının Şərqi Aralıq dənizində ən güclü donanma olduğunu, Türkiyə donanmasının son 20 ildə özünü və gücünü əhəmiyyətli şəkildə dəyişdirdiyi və bu gücün Türkiyə dəniz qüvvələrinin Qara dəniz və Şərqi Aralıq dənizində Türkiyəyə bənzərsiz bir hücum qabiliyyəti verdiyini vurğulayıb. Əlbəttə, bu faktorlar Türkiyəyə haqsız olaraq F-35-ləri satmaq istəməyənləri ciddi narahat etməkdədir. Lakin mənə narahat edən Türkiyənin bu uğurlarına içdən sevinməyənlər, bu uğurlara ağız büzməyənlərdir.

Özünə qayıt, ey Türk övladı! Bu düşüncə sənə xaricdən sıranan aş-

ğılıq və bacarıqsızlıq kompleksidir. Uzun illər səni tarixindən, kökündən və əcdadından qoparmaq istəyənlərin təbliğatının nəticəsidir. Tarixdən bir epizodu sizlərə xatırlatmağı özümə borc bilirəm: 1453-cü ildə Fateh Sultan Mehmetin başçılığı ilə İstanbulun fəthi zamanı istifadə edilən Edirədə hazırlanmış 600 kiloqramlıq toplardan istifadə edilmişdir. Bu top istifadə yerinə 400 kişi və 100-ə yaxın öküzün köməklili ilə daşınmışdır. Bu tarixdən yalnız 25 il sonra bu gün Türkiyənin uğurlarına mane olmağa çalışan Fransada yalnız 250 kiloqramlıq top istehsal edə bilməmişdilər. Tədqiqatçıların rəylərinə görə, 1453-cü ildə türklər 600 kiloqramlıq topu istehsal edə bilməseydi, Avropa yalnız 200 ildən sonra top istehsal etməyə nail ola bilərdi. Yəni, bu gün hərbi sənayedə inkişaf etmiş nəinki Fransa, bütövlükdə Avropa buna görə türklərə borcludurlar. Təsadüfi deyil ki, bu gün də Türkiyəyə qənim kəsilməyə cəhd edən Fransa prezidenti Emmanuel Makron deyir: “Ərdoğan hakimiyyəti 10 il daha davam edərsə Avropa Türkiyənin çox gerisində qalacaq. Türklərin hədəfi böyükdür, ayıq olmağımız gərəkdir”. Almanıyanın keçmiş kansleri Angela Merkel isə deyirdi ki, “Türkiyənin böyüməsinə əngəl ola bilmirik. İlk öncə böyük İstanbul hava limanı, yerli avtomobil və s. Bu gedışı durdurmağımız gərəkdir”.

Sənin tarixin budur, ey Türk övladı! Səni sevməyənlərin təsiri altına düşməyin. Ərdoğan Türkün 570 il bundan qabaqkı hərbi qüdrətini və uğurlarını özünə qaytarır. Bu günkü Türkiyəni və Ərdoğanı sevməyənlərin narahatçılığı da budur.

Acı təəssüf hissi ilə qeyd etməliyik ki, bu gün dünyada mütləq ədalət yoxdur. Ən azı biz bunu adiçəkilen siyasi dairələrin Türkiyəyə və Azərbaycana münasibətində dəfələrlə görmüşük və bu gün də onun şahidi olmağadayıq. Əgər belə olmasaydı, Türkiyənin Avropa Birliyinə daxil edilməsi üçün onu 50 ildir qapı arxasında gözlətməzdilər, 30 il Azərbaycan torpaqlarının işğal altında saxlayan Ermənistan “gözün üstə qaşın var” deyirdilər. Əksinə, 30 ilə yaxın aparılan danışıqlar yalnız və yalnız Qarabağın işğalının passiv legitimləşdi-

rilməsinə xidmət etmişdir. Lakin qardaş Türkiyənin və Ərdoğan hakimiyyətinin Azərbaycana verdiyi siyasi, hərbi və mədəni dəstəklə 44 gün ərzində işğal altında olan torpaqlarımızın 90 faizini geri ala bildik. Bəli, bu bir həqiqətdir ki, güclü olmayacağınsansa sən ilə heç kim hesablaşmayacaq və haqqını tələb etmək müşkül bir məsələyə çevriləcək.

Ərdoğanın daha qətiyyətli və strateq siyasətçi olduğunu Rusiya-Ukrayna müharibəsində də izləməkdəyik. O, heç bir təzyiqlərə boyun əymədən Rusiya-Ukrayna müharibəsində Qərbin yanında yer almadı, Türkiyənin maraqları baxımından incə bir siyasət yürüdərək bu müharibədə Ukraynanın haqlı davasını müdafiə etməklə bərabər, dövləti üçün həyatı əhəmiyyət daşıyan Türkiyə-Rusiya münasibətlərini də qoruyub saxlamağı bacardı. Eyni zamanda, tutduğu ədalətli və obyektiv mövqeyi ilə Ukrayna müharibəsindən dolayı dünyada taxıl və ərzaq qıtlığının aradan qalxmasında əvəzsiz rol aldı. Bu xidmətlərinə görə, hətta onun Nobel sülh mükafatına namizədliyinin verilməsi təşəbbüsü ilə çıxış edənlər də var.

Sözsüz ki, Ərdoğanın Türkiyə qarşısında xidmətlərini bir yazıya yerləşdirmək müşkül məsələdir. O, Türkiyənin son yüz ildə ən uzunömürlü, həmçinin Türkiyənin dövlət maraqlarını qətiyyətli şəkildə müdafiə edən, hakimiyyətdə olduğu müddətdə Türkiyənin dövlətçilik maraqları baxımdan ciddi uğurlar əldə edən bir liderdir. Məhz onun Türkiyə qarşısında xidmətlərinin nəticəsidir ki, bu gün bir çox regional və qlobal layihələrin həyata keçməsi üçün Türkiyənin sözlünə və imzasına böyük ehtiyac duyulur.

28 May tarixində Türkiyədə Prezident seçkilərinin 2-ci turu keçiriləcək. Ötən əsrin bu tarixində Şərqdə müsəlman dünyasında ilk dəfə Azərbaycanda demokratik cümhuriyyət qurulmuşdur. Bu baxımdan, 28 may Türk və müsəlman dünyası üçün düşərli bir gündür. İnanıram ki, Türkiyə vətəndaşları 28 mayda, 15 iyulda olduğu kimi, Türkiyənin müstəqilliyi və demokratiya yolunda yeni bir dastan yazacaqdır. Bu dastan tək-cə Türkiyə üçün deyil, o cümlədən Türk və mü-

Dillərdə dastan olan hünər

İndi hər bir Azərbaycanlının dilində qürurla, böyük iftixarla çəkilən adlardan biri Valeh Asim oğlu Əkbərzadədir. O, Vətənin müqəddəsliyinə tapınaraq, onun yolunda şəhid olmaqla bu uca şərəfə nail olmuşdur. Valehin ömür yolu cəmi 23 il olsa da, göstərdiyi hünərlə torpağına, yurduna sonsuz məhəbbət mücəssməsinə dönüb adını Azərbaycanın yeni- zəfər tarixinə yazdı.

Vətəni öz qanı, canı ilə alınmaz qalaya çevirən, onun uğrunda ölümü uca tutan, cənub mirvarisi Lənkəran rayonunun Boladı kəndində anadan olan Valeh Əkbərzadə bu dünyaya sanki əzəldən sevilmək üçün gəlmişdi. Orta məktəbi başa vuranda xeyirxah əməllərə meyli olduğuna görə el-obada, qohum, dost-tanış yanında təmiz qəlbli, vicdanlı, qeyrətli, vətənpərvər bir yeniyetmə kimi tanınır, sevilir.

Lakin yağı düşmənin əzəli, əbədi yurd yerimiz Qarabağın işğalı Valehi rahat yaşamağa qoymur. Elə 2014-cü ildə həqiqi hərbi xidmətə yol düşəndə məqsədi, amalı diğarlardan qisas almaq olur.

Valeh Əkbərzadə əlinə silah alıb cəbhə bölgəsində Vətənin keşiyində durur. Ona olan ilahi məhəbbətini müqəddəs əsgəri borcunu şərəflə yerinə yetirməklə göstərir. Təlimlərdə həmişə fərqlənir, hərbin sirlərinə mükəmməl yiyələnir. Yüksək döyüş imkanlarını qazanır. Bu dövrdə dəfələrlə diğalarla üz-üzə gəlir, Vətən sevgisi, bacarığı, cəsarəti onu bu sınaqlardan üzüağ çıxardır. Həmişə də bildirir ki, erməni diğalardan öz qisasımızı almalıyıq. Buna tezliklə nail olmaq üçün Vətənə qeyrətli oğullar gərəkdir...

Bəli, Valeh əsgərlikdən sonra zəhmətə bağlanır, saf arzu-istəklə çalışır. Necə deyirlər, onun gördüyü işlərdən xalqına, Vətəninə, içində olan cəmiyyətə yalnız xeyir deyir. Yağının qəsb etdiyi Qarabağı da unutmur. Vətənin harayına bir qeyrətli oğul olaraq hazır durur. Necə ki, ikinci Qarabağ müharibəsi başlanır könüllü orduya yazılır. Silahlanıb Vətən torpaqlarının azadlığı naminə haqq savaşımızın ən qaynar nöqtəsinə gedir. "And içirəm ki, son damla qanıma qədər vuruşub diğalardan qisasımı alacağam", - deyib odun-alovun içinə girir.

Füzulidə, Xocavənddə gedən ən ağır döyüşlərin qəhrəmanı yüzlərlə qeyrətli oğullardan biri də doğma Azərbaycana ürəkdən sevdalanan Valeh olur. Tökülən qan damcıları üç rəngli bayrağa dönüb erməni diğalardan azad edilmiş müqəddəs Vətən torpaqlarda dalğalanır.

İgid döyüşçü Valeh Əkbərzadə 39 gün ağır müharibə meydanlarında düşməne qarşı qəhrəmanlıqla vuruşur. Özü qələbəyə inandığı kimi, əsgər yoldaşlarını da irəliyə aparır. Hər dəfə düşməne verdiyi ciddi itkilərlə ad qoyur. 5 noyabrda Şuşa uğrunda gedən ölüm-dirim savaşında polad sinəsini irəli verən Lənkəran elinin qartal balası çoxlu sayda düşmən yaraqlısını məhv edir. Döyüşə-döyüşə özü də müqəddəs şəhidlik səadətinə qovuşur. Beləliklə əbədiyyət ulduzuna dönməklə, Vətəndən oğul adını qazanır. Dövlətin isə öz qəhrəman oğluna verdiyi qiymət 3-cü dərəcəli "Vətənə xidmətə görə" ordeni, "Vətən uğrunda", "Cəsur döyüşü", Füzulinin, Xocavəndin və Şuşanın azadlığı uğrunda medalları olur.

Zəfər ORUCOĞLU,
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyini üzvü

Naxçıvan şəhər sakinini Hacıyev Xəyal Abbas oğlu tərəfindən "Hurriyyet" qəzetinin redaksiyasına şikayət daxil olub. Şikayətçi iddia edir ki, 2019-cu ildə Naxçıvan şəhər rəhbərliyi tərəfindən aldığı, külli miqdarda borca salınıb. Onun redaksiyamıza müraciətini olduğu kimi dərc edirik:

"Deməli, mən İrandan "plastik torba" istehsalı üçün xammal idxalı ilə məşğul olurdum. Gətirdiyimiz malı istehsal sexlərinə verib, qazancımızı götürürdük. Tullantılardan təkrar emal edərək, suvarma boru-

Naxçıvan rəhbərliyinin dəvəti ilə 1,4 milyon manat xərcləyib zavod tikdi, amma... İş adamı Xəyal Hacıyev aldadılaraq, külli miqdarda borca salınıb

su istehsal edib, satışını edirdik. Bir müddət sonra Naxçıvanda bu iş görməyimə icazə verilmədi, məcburiyyət qarşısında qalıb işimi həm də Bakıda davam etdirirdim.

2018-ci ilin son aylarında Naxçıvan şəhər İcra Hakimiyyətinin müavini Pəncalı müəllim (soyadını dəqiqləşdirə bilmədik - red.) məni çağıraraq bildirdi ki, sən bu işi bacarırsan, razı olsan sənə bu sahədə dəstək olarıq. Dedi ki, İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin balansında olan bir obyekt var, 3 min 88 kv yerdir, oranı sənə veririk, başla, sifarişlərini ver, işini qur. Mən həmin vaxt bildirdim ki, bu işin təməli tullantıların toplandığı yer olmalıdır. Orada iş başlanıb, çəşidlənməlidir. Zavod tullantılar olan yerdə qurulmalıdır. Mənə dedilər ki, hələlik burada işləri qur, sonra dövlət tərəfindən mədi yardım göstəriləcək, kredit ayrılacaq, iş istədiyini yerdə qurarsan.

İrandan avadanlıqlar gətirib, işi qurdum. Müəssisənin emal üçün tam hazır olduğunu bildirdim. Bir müddət iş getdi, pandemiya düşdü, iş zəifləməyə başladı. Çünki orada istehsal etdiklərimizi Bakıya göndərirdik. 50 işçi heyəti var idi, işçilərin sayını azaltmaq istədim, icazə vermədilər. İş demək olar ki, getmirdi,

pandemiya işimizi tam dayandırdı. Müəssisəni icarəyə götürsəm də, onun təmirini, avadanlığını - hamısını özüm ərsəyə gətirmişəm. Zavod tam hazır idi. Amma xarici görünüşü təmirli deyildi. İcra hakimiyyətinə bildirdilər ki, "cənab Prezident Naxçıvana gələcək, binanın üzünü təmir olunmalıdır". Mənə maddi dəstək də olunmurdu.

Naxçıvanda Əsgərov Əmrah adlı şəxsə evimi girov qoyaraq, 5 faizlə pul götürdüm. Əmrah müəllim əvvəl vergi orqanının işçisi olub, bir çox vəzifələrdə işləyib, indi isə faizə pul verir. Evin ümumi qiyməti 140-150 min manat olsa da, 60 min manat pul götürüb təmirə başladım. Pul çatmadı, yenidən 10 min manat daha götürdüm.

Evin sənədlərini alqı-satqı ilə vermişdim. Sonradan götürdüyüm 10 min manatı isə 10 faizlə verib, 1000 manatını əvvəlcədən götürdüm. Binanın təmiri də bitəndən sonra, İqtisadiyyat İnkişaf Nazirliyindən gəlib dedilər ki, binanı özəlləşdirməlisiniz. Mən də bildirdim ki, təmirə qoyduğum pulu nəzərə alacağınızı mənə söz vermişdiniz, amma onlar bunu boyunlarına almadılar, təmirin xərci mənim üzərimdə qaldı. Həmin vaxtı faizi götürmək üçün Əmrah müəllim də obyektə gəlmişdi. Soruşdu ki, nə məsələdir? Olanları izah etdim. O da mənə təklif etdi ki, obyektin yarısını ver mənə, özəlləşdirim, yarısını sənənlə birgə işlədək. Obyektin tam yarısını başqa sahəyə ayıracağını deyirdi. Həmçinin, Əmrah evimin sənədlərini də mənə alqı-satqı yolu ilə qaytaracaqdı. İqtisadiyyat Nazirliyində Fuad müəllim bu şərikliyə icazə vermədi. Dedi ki, özəlləşmə başqa adamın adına olmaz. Nəhayət, müqavilə ilə obyektin yarısını onun adına keçirdik. Özəlləşməyə 80 min manat pul verildi. Müqavilədən sonra Əmrah mənə 60 min manat pul verdi. Bu pulu İrandan avadanlıq almaq məqsədi ilə və açılış günü xərclənməli olan məs-

rəflər üçün götürmüşdüm. Açılış oldu, amma mənim sahəmə kredit ayrılmadı. Dedim ki, müəssisənin qurulması üçün 1 milyon 365 min manat pul qoymuşam və həmin məbləği mənə qaytarmaq vəd edilib, amma onlar əvvəl söz verdiklərini inkar etdilər və təsdiqləmədilər. Dedim ki, mən belə bilsəydim heç bu işə başlamazdım.

Çarəsiz qalıb Əmraha dedim ki, obyekt də, evi də satıb, sənənin pulunu qaytaracağam. Amma iş bu mərhələyə gələndə kimi Əmraha faiz olaraq 132 min dollar ödəmişdim. Ona 14 ay 8 min manat, 2 ay 4 min manat, 2 ay isə 3 min manat faiz pulu vermişəm. Şahidim də var ki, mən evi satmadım, faizi ödəyəndən sonra geri qaytarmaq məqsədi ilə pul qarşılığında faizə qoydum. Evin dəyəri 140-150 min manatdır, mən 60 min manat qarşılığında evi faizə qoymuşdum. Özünün dediyinə görə, mənə əlavə sənədsiz pullar verib, amma xeyr, verməyib. Mən ona obyektin yarısını satan vaxt belə, o, mənimlə sənədləşmə edərək pul verdi. O, mənə sənədsiz pul verməzdi. O, mənə pul verib, götürmüşəm, amma dedi ki, mənə əlavələr olmayıb. Götürdülərimin faizini vermişəm.

Ona əlavə olaraq 140 min manat pul borcum qalıb. Obyektin satmağa da icazə vermədi və bildirdi ki, obyekt sənənin borcuna sayıram. Evi də, obyekt də borca sayaraq hamısını əlimizdən aldı. Sonradan işi məhkəməyə verdim, çünki evimin qiyməti 60 min manat deyildi və obyektin də qiyməti borcum qədər deyildi. Onların dəyəri çox baha idi. Yəni bir milyon 400 min manat pul xərclədim, evim də getdi, obyektim də. Məni elə duruma salıblar ki, haqqımı əldə etmək üçün məhkəməyə müraciət etməyə belə, pul tapmıram. Hətta, indi Əmrah qabağa düşərək, məni məhkəməyə verib..."

Hazırladı: Jalə FAMILQIZI

“Hizbullah” 40 ilə ərzində müxtəlif siyasi cinayətlərin, terror aktlarının iştirakçısı olan bir təşkilatdır. Başqa sözlə, onu münəqişə zonalarında əsasən yəhudiləri hədəf alan terror təşkilatı, İranın maşası olan terror qurumu, qlobal siqaret qaçaqmalçılığında “ağalığ edən” qaçaqmalçı qrup, yaxud çirkli pulların yuyulması funksiyasını daşıyan, eləcə də dünya miqyasında kokain ticarəti ilə məşğul olan bir təşkilat kimi də xarakterizə edə bilərik. İran rejiminin “silah tutan əli” olan “Hizbullah” Yaxın Şərq, Latin Amerikası və ABŞ-da öz təsirini yaymağı bacarıb.

Mənşəyi və maliyyə qaynaqları

“Hizbullah” 1982-ci ildə Livan da 15 illik vətəndaş müharibəsi zamanı yaranıb. Pəhləvi sülaləsini devirən 1979-cu il inqilabı ilə İrandan yeni qurulan rejimin dəstəyi ilə Livan şiiələri İsrail işğalına qarşı silaha sarıldı. Ruhullah Xomeyni tərəfindən qurulan, vəzifəsi “islam inqilabını qorumaq olan” SEPAH, yaxud Pasdaran maliyyə təmin edərək şiiə döyüşçülərə təlim keçərək, nəticədə “Hizbullah”ı “ərsəyə gətirdi”. Qrup fəaliyyətini Livan həüdudlarından kənarda həya-

Narkotik ticarətindən əldə edilən milyonlar...

“Hizbullah” hər il Livan bankları vasitəsilə ABŞ-da yüz milyonlarla dollar “yumaqla” yanaşı, İrandan da 700 milyon dollar alır

diasporunun “biznesmen üzvləri” təşkilat “vergi verir”.

Dördüncüsü, kommersiya müəssisələrindən və kənd təsərrüfatından “vəsaitlərin silinməsi” “Hizbullah” əməkdaşlarına təşkilat üçün pulların yuyulmasına imkan verir.

Beşincisi, maliyyə cinayətləri, bank sisteminin istismarı təşkilatda böyük gəlir əldə etməyə imkan verir. Məsələn, “Livan Kanada Bankı” ABŞ-dakı banklar vasitəsilə “Hizbullah” üçün yüz milyonlarla

hücumda iştirak edib, burada İŞİD yaraqlıları ilə silahlı qarşıdurmalar da olub. Suriyada dükənləri qarət edib, Türkiyə və Rusiyanın dəstəklədiyi üsyançı qrupları, eləcə də türk hərbi maşınlarını hədəf alıb. “Hizbullah”ın qeyri-qanuni fəaliyyətlərdə iştirakı son bir neçə onillikdə əhəmiyyətli dərəcədə artıb. Onun kokain şəbəkələrində iştirakı 2007-ci ildə başlanan və qrupun ABŞ və Avropaya narkotik vasitələrin daşınmasını dayandırmaq məqsədi daşıyan “Cassandra layihəsi”ndən sonra genişləndi. Təşkilatın Qərbi Afrika, Avropa və Latin Amerikasındakı cinayətkar fəaliyyətləri ilə yanaşı, Yaxın Şərqdə də güclü narkotik ticarəti şəbəkələri var. Məsələn, Livan və Suriya sərhədində yerləşən laboratoriyalarda “Captagon” alveri ilə məşğuldur. Bundan əlavə, Türkiyə “Hizbullah”ın türk narkotik tacirləri ilə əlaqələrini nümayiş etdirən narkotik alveri hallarını sənədləşdirib. ABŞ-da “Hizbullah” Amerika ordusunu və hüquq-mühafizə orqanlarını hədəf almağa cəhd edib. Məsələn, 2018-ci ildə Miçigan və Nyu Yorkda hücumlar planlaşdırılan iki “Hizbullah” yaraqlısı həbs edilib. Bundan əlavə, məhkəmə işləri “Hizbullah”ın ABŞ-da siqaret qaçaqmalçılığı ilə məşğul olduğunu göstərir. Bu hallardan birində “Hizbullah” hüceyrəsi Şimali Karolinadan Miçigan ştatına siqaret satışı həyata keçirib ki, bu da iki ştat arasında siqaret vergisi dərəcələrindəki fərqdən gəlir əldə etmək məqsədi daşıyırdı. 2023-cü ilin aprelində son məhkəmə işində yerli prokurorlar ABŞ-ın ona qarşı tətbiq etdiyi sanksiyalardan yayınmağa cəhd edən “Hizbullah”ın maliyyəçisinə qarşı ittiham irəli sürdülər. Şübhəli ABŞ-a mal idxalı və əsasən briyant və incəsənət əsərləri ixracı da daxil olmaqla, sanksiyaları pozan 440 milyon dollardan çox maliyyə əməliyyatlarında iştirak edib.

Latin Amerikasında fəaliyyəti

“Hizbullah”ın Latin Amerikasındakı təsirini Livandakı vətən-

sayda ərəb mətbuatı yaradılıb və mütərəqqi ideyaların yayılmasında və ərəb dünyasında müəlliflərin təbliğində əsas rol oynayıb. 20-ci əsrin ikinci yarısına qədər Latin Amerikasına ərəb miqrasiyasının hərəkətverici qüvvəsi təbiətə deyildi. Təhsil sisteminin dağılması gənclərin və ailələrin miqrasiyasına səbəb oldu, çünki Livan ailələri ənənəvi olaraq təhsilə böyük əhəmiyyət verirdilər. Ailələr xaricə yenidən birləşməyə çalışdıqca, Beyrutda artan terror hücumları dünya səviyyəsində diqqəti cəlb etdi və nəticədə livanlı miqrantlar üçün viza və milliləşdirmə prosedurları xeyli çətinləşdi. Bu, müvəqqəti olaraq köçənlərin hamısını standart proseslər və ya saxtakarlıq yolu ilə öz ölkələrində yeni vətəndaşlıq əldə etməyə sövq etdi. Korupsiya yolu ilə Latin Amerikasının ölkələrində vətəndaşlıq əldə etmək, Kolumbiya və Venesueladakı son qalmaqların göstərdiyi kimi, regionda davam edən ənənədir. Məhz bu müddət ərzində “Hizbullah” və İran rejimi Amerika qitəsində ərəb və müsəlman mühacirləri arasında çoxsaylı ikili vətəndaş agentləri yerləşdirmək üçün bu qaçqın köçündən istifadə etdilər. “Hizbullah”ın Latin Amerikasında ilk terror aktları ərəb-İsrail münəqişəsinin beynəlmilləşdirilməsinin bir qismi idi. Bunlardan birincisi 1992-ci ilin martında İsrailin Buenos-Ayresdəki səfirliyinin bombalanması oldu. Məqsəd İsrailin hava hücumu nəticəsində 16 fevral 1992-ci il - Livan həüdudlarından kənarda həlak olan lider

Abbas əl-Musəvi və onun beş yaşlı oğlu Hüseynin qisasını almaq idi. İki il sonra 1994-cü ildə Argentina İsrail Qarşılıqlı Dərnəyində (Asoci?n Mutual Israelita Argentina - AMIA) yəhudi mərkəzində böyük partlayış baş verdi, nəticədə 85 nəfər həlak oldu və üstəlik 150 nəfər yaralandı. Argentina ədaləti hücumu kimin planlaşdırıldığını və maliyyələşdirdiyini müəyyən etdi. Bəyan edildi ki, bu, İran İslam Respublikası hökuməti və Livan “Hizbullah”ı tərəfindən törədilib. Sonrakı illərdə “Hizbullah”ın bütün bölgədə terror

ta keçirərək, İran üçün “həyatı orqan”a çevrildi və onun bütün Yaxın Şərqdəki “etibarlı simaları”na xidmət etdi.

Çox tezliklə “Hizbullah” müxtəlif mənbələrdən maliyyələşən transmilli və transregional təşkilata çevrildi.

Birincisi, İran təşkilatı silah və pul verir. ABŞ Dövlət Departamentinin terroru maliyyələşdirən ölkələrlə bağlı hesabatına görə, “Hizbullah” İrandan hər il 700 milyon dollar alır.

İkincisi, Aİ ölkələri tərəfindən tam sanksiyaya məruz qalmayan qrup ABŞ və Avropadakı sadiq tərəfdarlarından milyonlarla dollar toplayır.

Üçüncüsü, talançılıq, yaxud bir növ “vergi” “Hizbullah”ın gəlirlərinə töhfə verir. Belə ki, “Hizbullah”ın Livan diasporu üzvlərinin idarə etdiyi bizneslərin qazancını təmin etmək üçün Afrika və Latin Afrikasında diaspor icmaları ilə əlaqələr qurması və biznes məsələlərini “düz-qoş etməsi” əvəzində Livan

narkotik pulunu yuyub.

“Hizbullah” narkotik ticarəti və siqaret qaçaqmalçılığı kimi cinayətkar fəaliyyətlərdə birbaşa iştirak edir və bu fəaliyyətlər sayəsində külli miqdarda pul qazanır.

Qlobal şəbəkələri

“Hizbullah” geniş təhlükəsizlik aparatı, siyasi təşkilatı və sosial xidmətlər şəbəkəsinə görə “dövlət daxilində dövlət” kimi bilinir. Bu təşkilat İranın ən vacib və ən uzunmüddətli qeyri-rəsmi tərəfdarıdır. “Hizbullah” İranın maraqlarının güdən öz həyatı mühüm kadrılarını İraq, Yəmen və Suriyadan İsrailə yönləndirir. SEPAH-QF komandiri general Qasim Süleymaninin öldürülməsindən sonra “Hizbullah” Yaxın Şərqdə şiiə yaraqlılarının koordinasiyasında liderlik rolunu öz üzərinə götürüb.

Suriyada “Hizbullah” SEPAH-in ciddi əmri altındadır və Bəşər Əsəd rejimini qoruyub saxlamağı hədəfləyir. Qrup eyni dövrdə 14

fəaliyyətlərində iştirakı qeydə alınıb. Məsələn, Limada terror aktı planlaşdırılan bir qrupun əməliyyatçısı 2014-cü ildə Peru polisi tərəfindən həbs edilib.

Başqa bir polis araşdırmasının da Çili polisi həmin il “Hizbullah”ın terror planını pozdu. 2017-ci ildə Boliviya hüquq-mühafizə orqanları “Hizbullah”a bağlı anbarda iki ton yarımliq bomba hazırlamaq üçün kifayət qədər partlayıcı maddə ələ keçirdi. 2021-ci ildə Kolumbiya polisi İranın Qüds Qüvvələrinin komandiri Qasim Süleymaninin yanvar ayında öldürülməsinin qisasını almaq üçün “Hizbullah”ın İsrail vətəndaşını və amerikalıları öldürmək planının qarşısını aldı.

Terror hərəkətləri ilə yanaşı, “Hizbullah”ın Latin Amerikasındakı cinayətkar fəaliyyəti də 1990-cı illərin əvvəllərinə gedib çıxır və əsasən Braziliya, Argentina və Paraqvay arasındakı “Uç sərhəd” Bölgəsində cəmləşib. Rəsmi kəşfiyyat agentlikləri bütün regionda digər maliyyə mənbələri kimi qaçaqmalçılıq, sənəd saxtakarlığı, çirkli pulların yuyulması, proqram təminatı və musiqi piratçılığı, silah və narkotik ticarətini göstərir. Paralel olaraq qeyd olunub ki, “Hizbullah”ın fəaliyyətləri həmçinin “vergi yığma” və prozelitizmi (insanların inancını dəyişmək-missionerlik) də əhatə edir.

“Hizbullah”ın kokain ticarəti

(Ardı var)

Hazırladı: İ.SABİRQIZI

Məlum olduğu kimi, 12 may-26 may 2023-cü il tarixində Rusiyanın paytaxtı Moskvada Gürcüstan diasporası günləri keçirilir. Ukaynada müharibə başlayandan bəri rəsmi Tiflis Qərb tərəfindən Rusiyaya qarşı sanksiyalara qoşulmağa çağırılarsa da, proses əks istiqamətə yönəldi. Gürcüstan hökuməti nəinki sanksiyalara qoşulmadı, əksinə, Moskva ilə münasibətlərdə yumşalma müşahidə olundu.

Bir tərəfdən də Gürcüstan diaspora günlərinin məhz Moskvada keçirilməsi maraq doğurur. Məsələnin görünməyən tərəflərini analiz edək...

Bu tarix, yeni 12-26 may Gürcüstan dövləti üçün əhəmiyyətlidir və bu ölkədə dövlət bayramları kimi qeyd olunur.

Gürcüstan Respublikasının rəsmi saytlarına, yaxud "Wikipediya"ya baxsaq... May ayında Gürcüstanda bir çox bayramlar qeyd olunur. 12 may 2002-ci il tarixindən bu yana dini bayram - Apostol 1-ci Andrey Pervozvany gününü kimi, 2019-cu ildən isə Müqəddəs Məryəmin Mirası - rəsmi dövlət bayramı kimi qeyd olunur. Qeyd edək ki, bu bayram həm Rusiya, həm də Gürcüstanda keçirilir. Rusiya ilə Gürcüstanda xristianların çoxu pravoslavdır, lakin katoliklər də mövcuddur. Bu baxımdan, Moskvada 12 may tarixinin Gürcüstana aid əlamətdar gün kimi qeyd edilməsini ilk növbədə Moskva patriarxlarının gürcü xristianlarına ünvanlanmış həmrəylik mesajı kimi anlamaq bilirik. 26 may isə 1918-ci il Gürcüstanın tarixində ilk respublika günüdür.

Əlbəttə, burada diqqət cəlb edən digər bir məqam da ondan ibarətdir ki, Rusiyada Gürcüstan tarixinin digər əlamətdar günləri qeyd edilmir. Məsələn, 1989-cu il 9 aprel, yaxud Rusiyanın Gürcüstanı işğal günü kimi təixə düşən 2008-ci ilin 8 avqust tarixi. Daha da maraqlısı odur ki, Gürcüstanın Rusiyadakı diasporası bu tədbirlərdə aktiv iştirak edir.

Bu mənzərə bizim diqqət etmədiyimiz başqa məqamları da aydınlaşdırır. Gürcüstanda Rusiya yönümlü və Avropa yönümlü mübarizələr, Tiflis küçələrində mitinqlər, bir tərəfdə mitinqlərdə anti-Rusiya etirazçıları, digər tərəfdə Rusiya tərəfdarları. Dövlət siyasətində eyni istiqamət davam edir -Gürcüstan anti-Rusiya sanksiyalarına qoşulmur, bir tərəfdən də Rusiya ilə sıx əlaqələrini davam etdirir, ticarət əlaqələri, turist axınının artımını müşayiət olunur. Gürcüstan Avropa Birliyinə daxil olan bəzi dövlətlər kimi anti-Rusiya sanksiyalarına qoşulmur, onlar kimi Rusiya ilə ticarət əlaqələrini davam etdirir. Əslində, bu tip əlaqə modelinə yeni demək olmaz, bunu ancaq müharibə vəziyyətində olan dövlətlər arasında davam edən "ticarət əlaqəsi modeli" adlandırmaq bilirik.

Nümunə kimi, Ukraynanı götürək. Hətta Ukrayna Rusiya ilə ticarət əlaqələrini davam etdirir. Məsələn, Rusiya və Ukrayna arasında buğda anlaşmasının 2 ay müddətinə uzadılması yönündə, Ukrayna ərazisindən keçməklə Rusiya istehsalı olan ammiakin tranziti danışıqlar masasında aktiv müzakirə olunur.

Tarixə nəzər salsaq. Rusiya 2008-ci ildə Gürcüstanın Abxaziya və Tsxinvali regionunu (Cənubi Osetiya) işğal edir. 2022-ci ilə qədər rəsmi şəkildə Gürcüstan işğaldan

Gürcüstan və Rusiya münasibətlərinin yeni mərhələsi

sonra Rusiya ilə diplomatik fəalliyətini dondursa da, dövlətlər arasında gediş-gəliş viza rejimi əsasında həyata keçirilir(di) və hər iki dövlətin vətəndaşları 3-cü dövlətin ərazisindən istifadə edərək gediş-gəlişlərini, ticarətlərini aparırlar. Sadəcə dillə desək, Gürcüstan dövlətinin işğalı davam edərkən, həm də ticarət əlaqələri davam etdirilir.

Turist axını hər il davam edir. 2023-cü il may ayından artıq Rusiya birtərəfli qaydada viza rejimini ləğv edib. Məsələyə məntiq nəzər salsaq, işğal olunmuş dövlətlərin vətəndaşları Rusiyaya gəlməli deyil. Bəlkə kimlərsə yanaşmasına görə, işğal olunan ölkənin vətəndaşları ilə işğalçı ölkənin vətəndaşları arasında gediş-gəliş olmalı deyil. Amma reallıqda vəziyyət fərqlidir. Söhbət nəinki işğalçı ölkənin ərazisinə gəlməkdən gedir, hətta bəzi şirkətlər öz bizneslərini davam etdirirlər.

15 ildir ki, Gürcüstan Respublikasının ərazilərinin işğalı rəsmi olaraq davam edir, amma Gürcüstanın Rusiya Federasiyası ilə iqtisadi və ticarət əlaqələri də davam edir. 2008-ci ildən əvvəl də və 2008-ci ildən sonra Gürcüstanın Rusiya Federasiyası münasibətləri var idi, hər il bu göstəricilərdə müsbət tendensiya izlənilir. Gürcüstanın 1-ci iqtisadi tərəfdaşı Türkiyə, ikinci Rusiya Federasiyası, üçüncü Çin Xalq Respublikasıdır.

Gəlin, Gürcüstan statistik göstəricilərinə baxsaq və bir sadə nümunə götürək. Gürcüstan un məhsulları və taxılın 86%-ni Rusiyadan alır, o cümlədən neft məhsulları və digər məhsulları da. Rəsmi Tiflis işğalçısının məhz Rusiya olduğunu bilərək, onunla əlaqələrini davam etdirir. Gürcüstanın Rusiya ilə müharibə etmək potensialı olmadığından, bu vəziyyətdən maksimum istifadə edir. Buradan aşağıdakı nəticələri çıxara bilərik:

1. Gürcüstan öz hərbi gücünü

bildiyi üçün Rusiya ilə müharibə etmək iqtidarında olmadığını anlayır, bunu qəbul edir. Çünki əgər müharibə etsə, yeni ərazilər itirəcək. Gürcüstanda NATO-nun hərbi bazasının olması və ya NATO-nun bir çox tədbirlərində iştirak etməsi ona Şimali Alpyans tərəfindən dəstək göstərşi deyil. Ona görə də Gürcüstan üçün "müvəqqəti sülh" və ya nisbi sakitlik özündə bir qazancıdır. Gürcüstan regionda və dünyada baş verən siyasəti və hərbi gedişatı analiz edərək, neytral mövqe tutmağa çalışır.

Qeyd edək ki, Ukraynayanın vəziyyəti göz qabağındadır və Tiflis də necə deyirlər, "gözü çıxmış qardaşından dərs götürüb", öz seçimini edib. Bu, o demək deyil ki, Gürcüstan Rusiya yönümlüdür, xeyr, sadəcə rəsmi Tiflis balans saxlayaraq Avropa Birliyi ilə, NATO ölkələri, Rusiya, İran, Çin, ABŞ, Türkiyə, Almaniya, Fransa və digər dövlətlərlə diplomatik və siyasi əlaqələrini davam etdirir.

2. İqtisadi münasibətlər əlavə gəlirlərdir, burada qazanan həm dövlət, həm də vətəndaşlardır. Əsas nə razılıqların özünü biruzə verməsi forması olan sosial problemlər - məhz vətəndaşların gəlirlərinin az olmasıdır. Nəzərə alsaq ki, bu gün bütün keçmiş sovet respublikaları vətəndaşları Rusiyada işləyir və hər ay öz ölkələrinə pul yollayırlar. Rusiyada bütün keçmiş sovet respublikalarının diasporaları fəaliyyət göstərir və onlar bir-bəşə olaraq RF və həmin dövlətlər arasında siyasi-iqtisadi münasibətləri formalaşdırır və onlara təsir etməyə başlayırlar.

Vətəndaşlar və dövlət, mətbuat və beynəlxalq təşkilatlarda anti-Rusiya çıxışı etsələr də, əslində, əlaqələr davam etdirilir. Gürcüstanın ərazi və iqtisadi göstəriciləri böyük olmadığından, təbii ki, ticarət mübadiləsinin göstəricisi böyük olmayacaq. Dövlətlər arasında ikitərəfli qaydada Rusiya-Gürcüstan-Ermənistan və Rusiya-

Gürcüstan-Türkiyə quru yolları, Ermənistan-Gürcüstan-Rusiya və Türkiyə- Gürcüstan-Rusiya yüklərinin daşınması dinamik qrafiklə inkişaf edir. Eyni zamanda, Rusiya Gürcüstan ərazisindən keçməklə Ermənistan qaz nəqlini həyata keçirir. Gürcüstan həm də Rusiya ilə ticarət mübadiləsinə davam etdirir. Düzdür, RF və Gürcüstanın bəzi vətəndaşları hər iki ölkədə "persona non grata"dır. Bu da ona görə baş verir ki, Rusiyanın Gürcüstan işğalını pisləyənlər RF-də, bu işğala loyal yanaşanlar və təqdir edənlər Gürcüstanda arzulonmaz şəxslərdir.

2022-ci ildə Rusiya-Ukrayna müharibəsindən sonra Gürcüstanda Rusiyadan gələn miqrantların sayı artır. Rusiya vətəndaşları Gürcüstana gəlir və buradan 3-cü ölkəyə köçmək üçün tranzit kimi istifadə edirlər. Bir çox Rusiya şirkətləri Gürcüstanda öz bizneslərini qurur və ya fəaliyyətə davam edirlər, təbii ki sanksiyalardan yan keçməklə... Və Gürcüstan dövləti, Rusiya şirkətləri, sırayı vətəndaşlar və sanksiyalar qoyan Qərb dövlətləri, ABŞ və digər dövlətlər bu zaman gəlirlər qazanmağa başlayırlar.

Qeyd edək ki, Türkiyə, Misir və digər dövlətlər də bu sanksiyalara qoşulmayaraq, sanksiyalardan yan keçməklə gəlirlər qazanırlar. Necə deyirlər, biznes öz yerində, müharibə də öz yerində. Məntiq düşünərək reallığa nəzər salsaq belə qənaətdə gələ bilərik ki, bütün dövlətlər Rusiya-Ukrayna müharibəsində də öz maraqlarını güdür və bundan qazanc əldə edirlər.

Gürcüstanda digər maraqlı faktor Sakaşvilinin həbsdə olmasıdır. Burada məqamlar fərqlidir: Rusiya, Avropa Birliyi və Gürcüstanın baxışları üst-üstə düşür.

1. Avropa Birliyi Gürcüstan dövlətinə təsir göstərməyə çalışır, lakin Sakaşvilini azad edə bilmir;

2. Gürcüstan Sakaşvilini həbsdə

saxlayır;

3. Rusiyada Sakaşvilinin həbsdə olmasından razıdırlar. Lakin maraqlısı odur ki, Qərb dövlətlərinə Sakaşvilinin artıq siyasəti, yaxud lider kimi lazım deyil, onlar Gürcüstan dövləti ilə zəruri həddə əlaqələrini davam etdirirlər; Gürcüstan özü isə Sakaşvilinin həbsini Rusiyaya açıq-aydın "həmrəylik rəmzi" kimi göstərir.

Avropa Birliyi və NATO tərəfindən Gürcüstana demokratik dəyərlərin təbliği qarşılığında onların nə vaxtsa təhlükəsizlik məqsədilə Aİ-yə və NATO-ya üzvlüyü vədləri verilir, eyni zamanda Gürcüstan dövləti də özünü bu nağıla inanmış kimi göstərərək Avropa Birliyinin onun daxilində struktur dəyişikliklərinə imkan vermə və bunula Rusiyaya həmrəylik mesaj ötürmüş olur. Paytaxt və regionlarda mitinqlərdə artıq Rusiyayönümlü qərarları dəstəkləyən qruplar var. Küçələrdə mitinqlər keçirən insanların əksəriyyətinin son vaxtlar səfərbərlik qorxusu ilə Gürcüstana qaçıb-gələn rus miqrantları olub-olmaması haqqında müəyyən suallar yaranır.

Qeyd edək ki, 2022-ci il fevral ayından sonra Gürcüstana Rusiyadan çoxlu miqrant axını baş verdi. Buna həm Rusiya, həm Gürcüstan dövləti şərait yaradır. Bu artıq Rusiyayönümlü təbliğatların keçirilməsi və rus dövlətinin dəstəkləmək üçün mexanizmidir. Belə düşünmək olar ki, gürcü dövləti rus dövləti ilə barışıq gedir və cəmiyyət zamanla buna alışdırılır.

2023-cü il may ayında artıq Rusiyadan Gürcüstana və Gürcüstandan Rusiyaya təyyarə reysləri bərpa olundu. Vətəndaş cəmiyyətinin etirazları olsa da, reyslər dayandırılmadı. Hətta Gürcüstan prezidentinin boykotuna qarşı Gürcüstan Hava Yolları öz uçuşlarını davam etdirir. Əslində Gürcüstan vətəndaşları Rusiyaya gediş üçün 3-cü ölkədən istifadə edərlərsə, niyə bunu bir-bəşə etməsinlər...

Baş verənlərin daha bir maraqlı nüansı ondan ibarətdir ki, Rusiya Gürcüstanın öz Abxaziya və Tsxinvali regionu (Cənubi Osetiya) ilə əlaqələrini bərpasında maraqlıdır. Bu, eyni zamanda Abxaziya ərazisindən keçməklə, Rusiyadan Gürcüstana və oradan digər ölkələrə yükdaşmasını artırmaqla. Nəzərə alsaq ki, Abxaziya-dan keçən dəmiryolu regionu, həm də Ermənistanla Rusiyanı, Rusiya ilə Türkiyəni dəmiryolu vasitəsilə daha yaxın bağlamaq potensialına malikdir, Abxaziya-dan keçən dəmiryolu planında Rusiya da, Gürcüstan da maraqlı tərəflərdir. Gözlənilən dəmiryolu xəttinə digər ölkələrin də öz dəmiryolu qovşağı ilə, son nəticədə İpək Yolu layihəsinə qoşulacağı proqnozlaşdırılır. "Sova Novosti"-nin məlumatına istinadən, Rusiya Ticarət-Sənaye Palatasının prezidenti Sergey Katirinin qeyd edir ki, artıq Moskva Tiflisə əməkdaşlıq etmək istəyir. Rusiya və Gürcüstan vətəndaşları arasında mərhələli olaraq əlaqələrinin yaxşılaşdırılması bu məsələyə Rusiya tərəfinin prinsipial yanaşmasıdır.

Yaxın gələcəkdə biz Rusiya və Gürcüstan arasında növbəti proqresslərə şahid olacağıq. Bunda hər iki tərəf maraqlı olduğundan, proseslərin daha aktiv və hər iki tərəf üçün daha səmərəli olacağını təxmin edə bilərik. 12-26 may 2023-cü il Moskvada keçirilən Gürcüstan diasporası günlərini də Rusiya tərəfindən Gürcüstan vətəndaş cəmiyyətinə "isti" dini qardaşlıq və həmrəylik mesajı, ticarət-iqtisadi əlaqələrin möhkəmlənməsi kimi xarakterizə edə bilərik. Əsas prioritet kimi isə 26 may tarixi Gürcüstanın ilk Respublika günü olduğundan, bu günün bayram kimi məhz Moskvada qeyd edilməsi münasibətlərə "yaşıl işıq" yandırıldığını, bunu inkişaf və Gürcüstana siyasəti stabilizasiya mesajı kimi qəbul edə bilərik.

Xatirə SƏFƏROVA

Dünyanı bürümüş narkomaniya bəlası Azərbaycandan da yan keçməyib. Əvvəllər narkotik aludəçiliyinə mübtəla olmuş insanlara nadir hallarda rast gəlinirdisə, indi durum tam əksinədir. Belə demək olarsa, narkomaniya ölkəmizdə sürətlə “çiçəklənir”, xüsusilə də gənclər və yeniyetmələr arasında.

Maraqlıdır, ölkə daxilində narkomaniyaya qarşı ardıcıl mübarizə aparan müvafiq qurumlar “ağ ölüm”ün qarşısını niyə ala bilmirlər? Stopnarkotik.az saytı bu və digər suallara təhlükəsizlik üzrə ekspert Rəşad Rza ilə müsahibədə aydınlıq gətirməyə çalışıb. Həmin müsahibəni ixtisarla oxucularımıza təqdim edirik:

- Rəşad bəy, ölkədə narkomaniyanın qarşısını almaq üçün ardıcıl tədbirlər görülür. Amma bütün bunlar yetərli olmur. Sizcə, səbəb nədir?

- Ümumiyyətlə, bu problemin iki cür həlli var: ya o problemin detalları həll olunur və aradan qaldırılır, ya da problemi törədən ünsürlər aradan qaldırılır. Bu, xəstəliklərdə, terror hadisələrində, bütün cinayətlərdə də belədir. Məsələn, belə deyək, bir cəmiyyətdə eger cinayət baş veribsə, biz ya o cinayətkarı tutub həbsxanaya salmalıyıq, ya da araşdırmalıyıq ki, o cinayət niyə baş verdi? Yeni imkanlılıq üzündən, yoxsa cəmiyyətdə hansısa halların qaldırılmasından ötrü baş verdisə, o halları aradan qaldırmalıyıq...

Ümumiyyətlə, narkotiklər 1961-ci ildə BMT-nin qərarı ilə müəyyən olunub. Burada psixotrop maddələrin, narkotiklərin siyahısı yaradıldı. 1971-ci ildə bu təkrar olaraq təsdiqləndi.

Ölkəmizdə bunun istifadəsinə, bu dərəcədə çoxalmasına, daha çox İrandan daxil olmasına gəldikdə, beləlik ki, narkotikin bol yeri Əfqanıstan, İran, ümumilikdə şərq tərəfidir. Burada da Azərbaycan bir tranzit kimi istifadə olunur, Avropaya gedir. Azərbaycan tranzit ölkə olduğuna görə, daha çox yayğınlaşıb. Bu problemin detallarıdır. Amma problemin kökünü həll etmək üçün iki istiqamət var. Birincisi, maarifləndirmə. Lap əvvəldən, yeni məktəbdən maarifləndirmə başlamalıdır. Televiziyalar, yayım orqanları, jurnallar, saytlar, sosial bloqerlər narkomaniyanın əleyhinə maarifləndirmə işi aparmalıdır. Çünki buna gənclər bilmədən, əyləncə üçün başlayırlar.

- Dəhşətli faktıdır ki, narkotiklərlə tanışlıq artıq 12 yaşa düşüb...

- Bəli, bizdə Türkiyə təcrübəsi var. Türkiyədə narkomaniya məktəblərdən başlayır, bunun qarşısını artıq ala bilmirlər. Biz də artıq o istiqamətdə gedirik. Bunun qabağı dərhal alınmalıdır, yoxsa üç ildən sonra vəziyyət çox pis olacaq. Məsələn həllinin kökündə maarifçilik birinci istiqamətdir. İkinci istiqamət isə narkotiklərə tələbatın niyə olmasıdır. İnsanlar bunu niyə istifadə edir, buna niyə tələbat var? Bu tələbat ondan qaynaqlanır ki, azərbaycanlıların 90 faizində kannabinoid deyilən maddə çatışmır. Kannabinoid çatışmadığına görə, insan meylli olur ki, onu istifadə etsin. Bunun da kökü var. Biz Osmanlı, Səfəvi, rus arxivlərini araşdırmışıq. Şumer mənbələri yazır ki, bizim qonşuluqda Kutı dövləti var idi. Kutilərdə “kəna” bitkisi var, onlar bu bitkini həm yeyər, həm geyinər, həm də istifadə edirdilər. “Kəna” sözünü biz öz türk dilimizə çevirəndə o “yaşıl

“Bu gedişlə 20 il sonra Azərbaycanda kişi tapılmayacaq...”

Rəşad Rza: “İndiki siqaretlərin tərkibində 5-6 cür zəhərli maddə var ki, həm geni dəyişir, həm kişilərdə kişiliyin pozulması gedir”

salxım” anlamına gəlir, ki, yaşıl salxım da bunlar çətinəyə deyirlər. Dünya dillərinə də bu bitkinin adı “kəna” sözündən yayılıb - kannabis, konoplya, kenevir deyilir. Bu bitkinin 5 min illik tarixi var. 1961-ci ilə qədər Azərbaycanda qanuni şəkildə Zaqatala, Quba, Lənkəran, Qarabağ, Gəncəbasar, İrevan-bütün zonalarda ekilib. 1961-ci ildə ki, bu bitki BMT-nin psixotrop maddələr siyahısına salınıb, başlayıblar “kəna”-ın qabağını almağa. 1971-ci ildə isə tamamilən qadağan olunub. Bununla da bütün dünyada yığılırılıb və bütün dünyada narkotik adlandırılıb. Bir şey də qadağan olunduqdan sonra ona maraq oyanır və artıq qara bazara keçir. Biz hələ bunun təbiisindən danışırıq, hal-hazırda amfetamin, ekstazi kimi müəyyən kimyəvi maddələr var ki, həmin maddələri almağın yolu bu bitkidir. Məsələn, günəşli ölkəyik, amma azərbaycanlılarda D vitamini çatmır. Əhəlimizin 98 faizində D vitamini çatışmazlığı var.

- Demək istəyirsiniz ki, bu bitkinin tərkibində D vitamini çoxluq təşkil edir?

- Bəli, əlbəttə ki. Onun tərkibində D vitamini, Omega 3, Omega 6, Omega 9 və kannabinoid maddəsi var. Kannabinoid maddəsi xoşbəxtlik hormonunu açan maddədir. Həmin hormon açılmadığına görə, bizim gənclər xoşbəxtlik axtarır, mutluluq axtarır, enerji axtarır. Gənc məcbur olur həmin bitkini qeyri-qanuni yolla və tərs yoldan istifadə edir...

- Deməli, əslində çətinənin ilkin variantında narkotik maddə yoxdur.

- Bəli, narkotik sonradan calaq olunub. Başına min cür oyun getirilib, ondan psixotrop maddə yaradılıb və sonra getirilib qara bazarda əhaliyə psixotrop maddə kimi təqdim olunur. Amma Türkiyədə biz bu məsələni 3 il bundan qabaq qaldırdıq. Üç dəfə dövlət başçısı ilə görüşdüm. Nəhayət ki, biz isbat edə bildik. Türkiyədə qanuni şəkildə ekildi, bu dəqiqənin

özündə 21 bölgədə ekilir. İnsanlara kütləvi şəkildə təqdim olunur. Yeni bu da təkcə Türkiyə ya bizim üçün deyil, burada dünya təcrübəsi var - Avropa, Çin təcrübəsi var. Bu ölkələr 90-cı illərdən sonra bu hərəkata başladılar. BMT-nin kənd təsərrüfatı ilə bağlı olan FAO təşkilatı var. Bu təşkilat 1945-ci ildən sonra “çətinə çöreyi olsun” deyişli ilə hərəkata başlayıb. Hələ o dövrdə hesablanıb ki, qıtlıq olacaq və xəstəliklər baş alıb gedəcək. Onlar bu gün hesablayıblar. Hal-hazırda qıtlıq başlayıb, xəstəlik də həddini keçmiş vəziyyətdədir. Azərbaycanda onkoloji xəstəliklərin siyahısını daha tutmurlar. Türkiyədə də hər on adamdan biri xərcəngdir. Bu da araşdırıldı ki, səbəbi nə olub? Məlum olub ki, 1961-ci ildə çətinə qadağan olunduqdan sonra insanlar onu istifadə etmədiklərindən, bu bitkidə olan kannabinoidlər heç bir bitkidə olmadığına və insanların orqanizminə o maddə getmədiyinə görə bədənə gedəndə o şişli habs edir və ta ki, həmin şiş hüceyrəsi özü-özünü yeyənə qədər onu buraxmır. Kannabinoid güc strukturu kimidir. Şiş hüceyrəsi isə özü-özünü yeyir və məhv edir, buna otofaji deyilir. Bununla da bədənə xərcəng sağalır.

İsrail dövləti 1948-ci ildə qurulan ilk öncə “Çətinə institutu”nu qurdu. Bu günə qədər orada bu institut işini davam etdirir və bu günə qədər İsraildə xərcəng xəstəsi yoxdur. İngiltərə də BMT-nin qadağasına baxmadı və çətinə istifadəsinə davam etdi. İndiyə qədər də İngiltərə krallıq ailəsi çətinə yağını istifadə edir.

İndi gələk qadağaya. Necə oldu ki, bu xeyrili bitki narkotik elan edildi və qadağan edildi? 1900-cü illərdə

“Narkotik probleminin qarşısı dərhal alınmalıdır, yoxsa üç ildən sonra vəziyyət çox pis olacaq”

dünyanın bir neçə güclü ailələri - Rotsildlər, DüPontların şirkətləri var idi. Onların birinin əlində neft sahəsi var idi, neftdən alınan sintetik yağlar, məhsullar istehsalına sahib idi. Birinin əlində meşələr var idi, o meşələrdən kağız istehsal edirdi. Üçüncüsü dərman sektoruna sahib idi. Əlində bir çıx sintetik dərmanları var idi. Bu ailələrin qarşısını alan “kəna” bitkisi idi. “Kəna” bitkisi ağacları kəsməyə qoymurdu, çünki özü kağızı təmin edirdi. 25 ilə əmələ gələn ağacın verdiklərini kəna bitkisindən almaq

bitkidir...

- Bəli, xarici mənbələrdə çətinə barədə xəbərləri araşdırın. Bu, gizli deyil. Biz bununla bağlı dövlət qarşısında məsələ qaldırmışıq, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə layihə vermişik. Biz dünyadan çox geri qalmışıq...

- Siz layihəni nə zaman vermişiniz və hansı təklifləri irəli sürmüşsünüz?

- Hərdə 6 ay bundan əvvəl layihəni İnnovasiya Mərkəzinə təqdim etmişəm. Çünki böyük ölkələri demirəm, Qazaxıstanla Özbəkistan bu

olurdu. Kağız, karton daxil olmaqla ondan hər bir şey düzəltmək olurdu. İkincisi, dərman sektoru inkişaf edə bilməz, çünki kəna xəstəliklərin 90 faizinin qarşısını alır, xəstəlik yoxdursa dərmana nə ehtiyac var?

Üçüncüsü, yağ məsələsi idi. Çünki çətinə yağı həm bio yanacaq idi, həm kosmetik məhsullarda, həm etirlərdə istifadə olunurdu. Daha neftdən alınan sintetik yağlara ehtiyac yox idi. Buna görə birləşib, belə qərara gəldilər ki, bu bitkiyə qarşı təbliğat aparsınlar. Marixuana-Mariya-Juana adlı iki əlaqəsiz qadınla kişini gündəmə gətirdilər, dedilər ki, baxın bu iki şəxs çətinə istifadə edir, əlaqəsizdirlər. Bu təbliğat 1900-cü illərdən 1961-ci ilə kimi getdi. 60 il bu propaqanda getdi. Nəhayət, 1961-ci ildə çətinə “narkotik” adlandırılaraq psixotrop maddə kimi siyahıya salındı. 1900-cü ilə kimi çətinə Allahın insana göndərdiyi ən faydalı bitki hesab olunurdu, amma 61-ci ildə “narkotik” oldu. Bu qaralama hərəkəti 90-cı illərə qədər davam etdi. 90-cı illərdə araşdırmaçılar baxdılar ki, dünyanın neçə faiz ağac ehtiyatı qırılıb. Çünki əvvəl kağız çətinədən düzəldilirdi, indi ağacdan düzəldilir. Meşə ehtiyatı qırılıb. Bütün dünya okeanları plastik məhsullarla dolub. Əvvəl torbalar çətinədən hazırlanırdı və torpağa geri döndürüldü. Amma plastik torba həll olunmur. Üçüncüsü, baxdılar ki, bu qədər xəstəlik var, bu qədər aptek var, sonra təkrar çətinənin təbliğinə başladılar. Hal-hazırda 40 ölkədə çətinə ümumi şəkildə ekilir və ABŞ-da artıq yeni qərar çıxıb ki, bütün yeni restoranlar çətinədən istifadə etsin. Çünki bilirsiniz, bu ölkədə piylənmə xəstəliyi var. Restoranlar şərt qoydular ki, bütün yeməklərdə çətinənin yağı, ya unu, ya toxumu istifadə olunsun. Çətinə hormonal balans tənziqləyir, kökəlmənin qarşısını alır.

- Demək, bizim bildiyimizdən fərqli olaraq çətinə bir möcüzəvi

məsələdə bizdən öndədir. Təklif irəli sürmüşəm ki, dövlət nəzarəti altında Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Elmi-Tədqiqat İnstitutunun ərazisində bu bitkinin toxumu araşdırılsın, yetişdirilsin, seleksiya aparılsın və Azərbaycanın öz toxumu yaradılsın. Məsələn, ekinə yarasız torpaqlar var, həmin torpaqlarda ekilsin. Çünki çətinə ekildiyi yerlərdə yarasız torpağı yararlı hala gətirir. Çətinə ekildiyi yerdə radiasiyanı təmizləyir, heç bir dərmana ehtiyac qalmır.

- Rəşad bəy, layihədə nəzərdə tutulub ki, çətinədən alınan məhsullar qidalara vurulsun?

- Təbii ki. Problem ekilməyindədir. Çətinənin satışı bizdə var. Xaricdən gətirilir. Marketlərdə yağı, unu, toxumu satılır. Məsələn, “Port Baku”-da mən rast gəlmişəm, “Göy Məscid”lə üzbeüz italyan marketi var, orada yağı, unu, siyığı satılır. Biz məsələ qaldırdıqdan sonra oyanış getdi, dedik ki, ekməyə qoymursunuz, heç olmasa icazə verin məhsullar gətirilsin, insanlar qırılıb-gedir, istifadə etsinlər. Deyəsən böyük həcmli “Bravo” marketlərində də çətinənin məhsulları satılır. Artıq bir-iki ilə kütləvi şəkildə satılmalıdır, köklü şəkildə həll üçün də ekilməlidir. Çünki xaricdən baha qiymətə gətirilir.

- Sizcə, çətinənin ekilib qidalara qatılmasından sonra onun marixuana, heroin şəklində qara bazarlarda qeyri-leqal satışının qarşısı alınacaqmı?

- Bəli, 80-90 faiz bütün ailələr leqal formada qida şəklində bunu alsalar, artıq uşaqlar narkotikə meylli olmayacaqlar. Çünki tələbat ödənəcək. Tələbat ödəmədən sonra insan niyə gedib qara bazardan bu məhsulu tərs yolla istifadə üçün əldə etsin? Yeni artıq bu maddə orqanizmdə varsa, niyə gedib narkotik çəksin? Məsələn, insanlar niyə siqaret çəkir? Siqaret də bir oyundur. Narkotikin başında siqaret gəlir.

Hazırladı: RƏŞAD

Allahverdi Eminov

(Əvvəli ötən sayımızda)

Şeirin nəzəriyyəsi haqqında Homerden, onun məşhur iki poemasından sonra Aristotel və Bualo maraqlı mülahizələr irəli sürmüşlər, xeyli nümunələrə söykənmişlər. Əlbəttə, bunlar maraqlıdır, konkret, şərti olaraq əsaslıdır. Şair isə heç halda bu fikirlərlə razılaşmamışlar və onlara haqq qazandırmamışlar deyər. Olur - yol gedərkən, balıq tutarkən, gecə doğan ulduzları seyr edərkən, lap yuxuda şeir pıçıldayır. Əgər soruşsan ki, bu şeiri necə yazdın, hasilə gətirdin, susacaq, çiyinlərini çəkəcək.

Çünki şeirin yazılma düsturu, texnologiyası yoxdur. Min illərdi ali təhsil ocaqlarında görkəmli mütəxəssislər: riyaziyyatçılar, fiziklər, astronomlar, ədəbiyyatçılar, musiqiçilər və sair sənət - peşə sahibləri "şeir yazmaq sənəti" adında fakultə açmaq təşəbbüsünə düşməmişlər. Rəssamlığı, heykəltaraşlığı, alətdə çalmağı öyrətmişlər gənc nəsle, lakin şeir qələmə almağın sirlərinə yiyələnmək barədə təşəbbüsdə belə olmamışlar! Əsrlərin tacı XX əsrdə yaşayan dahilər də haqlı olaraq "Şeir yazmaq sənəti"ni tədris etmək üçün təşəbbüsdə bulunmamışlar. Maraqlı odur bu əsrdə yaşamış korifeylərin özləri arabilir şeir yazmışlarsa da... Mən şeir anlayışından bir söz - fikir irəli sürürəm - bu da nisbidir, təsəvvürümdən qidalanır, konkret deyil, ola da bilməz, xüsusilə, ömrümdə şeir yazmamışam. Onu deyərdim (bir halda şeir barədə yazıram), şeirin, bədii ədəbiyyatın növlərindən fərqliliyi küll halında poeziya yaratmasıdır, onun "qızıl kərpicləri"dir, qızılın başqa metallardan seçilməsi onun çürüməməsidir, parlaqlığını saxlamasıdır, insanı zینətləndirməsidir. Bu mülahizəmi birinci "postulat" adlandırırdım (bu termin riyaziyyatda, məntiqdə sübutsuz olaraq götürülən müddə, fərziyyə, məntiqdə mühakimə subyekti müəyyənləşdirən anlayışdır). Şeiri yalnız şair yazsa bilər, bunun da qeyri-adi əlamətləri vardır: ilahidəngəlmə səs pıçıltısı, ilham pərisi, ülvi istedad və üreyin fəziləti. Bu "dördlük" qəbul olunmuşdur, əsrlərin sınağından keçmişdir. Bu söylədiklərim ikinci postulatdır. Şeiri zənginləşdirən, onu nərsədən ayıran atributlar bədii ədəbiyyatın fəvqünə qalır. Bu, üçüncü postulatdır. Şeir ancaq şairin təxəyyülündə doğulur, buna qədərse yetişmə prosesi keçirir və qandan qidalanır, üreyə damır, dildə səslənir. Bu, dördüncü postulatdır.

Bütün bunlardan sonra qalır şeirin yazılması mərhələsi: mövzuya ruhi yanaşma, sosial - ideoloji münasibət, estetik zövqün təminatı və "poeziya qata-

Poetika məsələləri

Ritorikadan uzaq şeir...

rına" qoşulması.

Şeirdən yazanda onun dil zənginliyinə, lakonikliyinə ayrıca diqqət yetirilir, məsələn, ritorikliyi ön plana çəkilir (ritorika deyəndə şeirdə şəkil etibarilə nəfis, lakonik məzmunca saxta, boş nitq başa düşmürük), süni poetika özünü qabarıq büruzə verir. Əslində ritorika şeirə nərsədən keçmə anlayışıdır, bəllidir ki, epikliyin o qədər dolanbac bədii çaları var - nəsr qoyub poeziyaya üz tutmağa ehtiyac duyursan.

Ritorika məfumu haqqında mülahizələrimlə tanış olan opponentim belə qərara gəldi ki, tənqidini açıq - aşkar ejhama büküb "soyuqdan" qorumağa çalışır, amma qədim məsələni də unutmur: həqiqət mübahisədə doğulur. Bu kəlamla tam razılaşmamışam onu razı salacağımı? Artıq mübahisələr və bu məsələyə şairin özünün də qoşulması "dairəni" genişləndirmirmi? Yəne opponentimin "xırdalığa" qayıtması naminə "ritorika" yaranmadan əvvəl gözəl danışan, nitqində lirik hissi suallar qoyan insanlar (xüsusilə, müəllimlər, şərhçilər, vəkllər və s.) daha çox maraqlıdır. Bu da təbiidir: səlis və aydın avazla şeirin söylənilməsi, dinləyicilərin emosiyalarına ünvanlanması diqqətdə qalırdı.

Poeziyada ritorika daha çox özünü göstərir, şair üçün bu, asan keçmir, sehrbazlıq - demonomenlik etməli, imressivliyi - təəssüratoyadıcılığı gözleməlidir. Ona görə ki, şeirdə təsvir obyektinin poetikləşdirilməsi, hissi məcazların tapılması vacibdir. Şairin ritorik məcazların donuq çərçivəsindən çıx-

ması əsas şərtə çevrilməlidir.

Son illərin şeirlərində bəzi şairlər rahat nəfəs almaq naminə qoşmaya daha çox meyl edirlər, belə səpkili şeirlərdə mövzunun "nəbzini" tutmaq sevinci kifayətdir ki, şablon ölçülərdə kövrək hissləri verə bilirlər.

**Nədir bu intizar, bu qüssə, bu qəm?
Gülzarı xəzana dönmüş bülbüləm.
Kədəre bürünüb yenə də aləm,
Solub yanaqlarım, üzüm, bu nədir?**

Bir şeirdən verdim bu misralarda çatışmayan nədir (ümumiyyətlə şeirdə)? Sevgi motivli misralarda müəllif ritorik ovqata üstünlük vermişdir. Şair Sabir Rüstəmxanlı isə "Nə istəyirsən?" şeirini tamamilə bu sualın cavabında axtarmışdır:

**Köçdümü saçıma dağımdakı qar?
O qarda ömrümün hesabın apar.
Susur sualını canlı adamlar,
O cansız kəsəkdən nə istəyirsən?**

Yaxud, şair Məmməd Aslanda bir fikrin - qayənin subyekti nə insan, nə də konkret varlıqdır: atdır. Lakin bu at sahibsizliyi tarixi səhvi təmsil edir. Bu ritorik sualda şair özünü adamlara - yaxın - uzaqlara tutmur, rəmzi ata ünvanlayır, yəni meydanlarda at oynadan Dədə Qorqud, Koroğlu, Qaçaq Nəbiyə. Adətən, belə mövzular ritorik şablonluqdan kənara çıxmır (şübhəsiz, bu, müəllif istedadından asılıdır). Şair Məmməd Aslan "Sahibin hanı?" şeirində nərsəyağı fabulaya meyilli olduğunu duyur salır:

**Bu nə qovğa, bu nə qəza?
Qeyrat də getdi güdaza...
Sağ qalmağın sənə cəza,
Səfil at, sahibin hanı?**

Zahirən ritorik suallarla oxucusunu əyləndirən şair qeyrətin rənginə sığınır, rəng isə yeganə çalardır ki, həm dirinin, həm də ölünün fiziki və mənəvi aləmini büruzə verir, bununla da ən dərin məhəbbətə nöqtə qoyulur. Necə ki, Məmməd Aslan şeirini xitamə vermədən belə ağırlı gileyini poeziyanın ritorik çalarından qurtarır.

**Yadında bir cəngi yoxmu?
Cənginin bir ahəngi yoxmu?
Qeyrətin öz rəngi yoxmu?
Səfil at, sahibin yoxmu?**

Şeirə köklənən şair (bu ovqat hər an olmur) həyatda üzleşdiyi proseslərin, bir baxışın oyatdığı təsir onu qıcıqlandırır, təxəyyülündə çırpınan bədii informasiyalar əks - səda verir, şeir yaddaşa tələsir. Şair belə hallarda, düşdüyü vəziyyətdə mövzunu ritorik sualla, yaxud nida ilə tərənnüm edir: hər ikisində şeir poetikliyini saxlayır. Deyək ki, şair Zəlimxan Yaqub könlünün yaşadığı qəm - qüssənin kövrək nigarənciliğini qarşılamağa özünü hazırlayır, lakin bu hiss çətinidir, baxmayaraq mövzunun ritorik məcrasında "poetik sonluğuna" xəbərdarlığını edir:

**Qapı bağlamıram dərdin üzünə,
Könlümün nisgili, qəmi xoş gəlib.
Saralmaq sünbülün yetişməsidi,
Ömrümə saralmaz zəmi xoş gəlib.**

Şair ilhamına, poetik əhval - ruhiyyəsinə güvənib şeir yazıb, kultüazlıq etmirsə formal - ritorik aludəçilik onun yaradıcılığına yol tapa bilməz. Əks təqdirdə mən şairin özünü günahkar hesab edərdim, deməli o, vəznə, qafiyyə, ahəngə aludə olmuşdur, poeziyasına xəyanət etmişdir! Oxucunun estetik zövqünün təminatına cavabdehlik daşımamışdır.

Şair Ağacəfər Həsənlidə fikrin "poetik çevrilməsi" - intibahı ritorik deyimi inkar edir və sonluqda dirildir, öz ağırlarının əzabında daşı da aciz sanır:

**Tökəm daş üstünə ağırlığı, Ağrımın ağrısı daş yarar - dedim.
Yaxud:**

**Şaxtalı havada torpaq üşümür,
Torpaq adam deyil, torpaq üşümür.
Mənim ki, dəymişim torpağa düşmür -
Bütün diləklərim kala bağlanıb.**

Azərbaycan Respublikasının
Medianın İnkişafı Agentliyi

**Azərbaycanın dövlətçilik
tarixinin, milli adət-ənənələrinin,
elm və mədəniyyətinin təbliği**

Naxçıvanda Nərimanovun heykəlinin götürülməsi ilə yaşanan qalmaqaldan sonra bu məsələ ölkənin sosial şəbəkələrində müzakirə mövzusu oldu. Uzun müddət keçməsinə baxmayaraq, hələ də Nərimanovun Azərbaycan xalqı qarşısındakı xidmətlərinə müxtəlif prizmalardan münasibət bildirilməkdədir. Mövzuya birdəfəlik və ətraflı aydınlıq gətirmək üçün tarix üzrə araşdırmaçı Xaqani İsmayilla söhbətləşdik.

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Ancaq saxtakarlıq bununla bitmir: bu dəfə də Ermənistan öz yaradıcılığını ortaya qoyur: 12 iyun 1921-ci ildə Ermənistan Xalq Komissarları Soveti belə bir dekret imzalayır:

“Azərbaycan İnqilab Komitəsinin bəyanatına və Ermənistan-Azərbaycan Sovet Respublikaları arasındakı razılığa görə, bundan sonra Dağlıq Qarabağ Sovet Ermənistanının ayrılmaz hissəsidir.

Ermənistan Xalq Komissarları Sovetinin Sədri A.M. Myasnikov (A.M. Martuni)

Ermənistan Xalq Komissarları Sovetinin Katibi M. Karabekyan”.

(Qaynaq: “Xorurdain Hayastan”, 19 iyun 1921-ci il).

Yuxarıdakı saxtakarlığın yol xəritəsindən göründüyü kimi, Nərimanov “Naxçıvan” sözünü işlətməmiş, bununla yanaşı, AKP Burosu və Təşkilat Komitəsinin 30 noyabr 1920-ci il tarixli Zəngəzurla bağlı və b. qərarlarının müəllifi deyil, əksinə oradakı milli mənafeimizə zidd qərarlarla sonadək mübarizə aparmışdır. Naxçıvanı Atatürk hökuməti ilə strateji tərəfdaşlıq fəaliyyəti sayəsində Azərbaycanın tərkibində saxlatmışdır. Bu qə-

rarın alınmasında Türk ordusu əsas rol oynamış, ikinci rol da həm Naxçıvan əhalisinin dəyanətinə, həm də Nərimanov və Şaxtaxtinskiyin fəaliyyətlərinə bağlıdır.

İndi Qarabağ uğrunda mübarizəyə gələk:

Qafqaz Bürosunun 4 iyun 1921-ci il tarixli yığıncağında Dağlıq Qarabağın Ermənistanla verilməsi haqda qərarı qəbul olunur. Nərimanov qərarla razılaşmayaraq dərhal daha yüksək instansiyaya, RSDFP-nin Mərkəzi Komitəsinə, Leninə müraciət edərək qərarı dəyişdirməyə nail olur.

5 iyun 1921-ci il. İştirak edirlər: Stalin (Mərkəzin nümayəndəsi), Orconikidze, Maxaradze, Kirov, Nazaretyan, Oraxelashvili, Fiqatner, Nərimanov, Myasnikov; AzSSR Xalq Xarici İşlər Komissarı M.D. Hüseynov.

Göründüyü kimi, burada Nərimanov mövqe baxımından tək olsa da, Mərkəzdə nüfuzu, habelə iradə və biliyi hesabına qalib gəlir.

O dövrdə başqa ərazi məsələləri də olmuşdur. Məsələn, Qazax qəzası ilə, Göyçə ilə bağlı və s.

Əslində bolşevikləşmədən sonra da Azərbaycan hökuməti Nərimanovun öndərliyi ilə erməni hərbi təcavüzünə və Ermənistanın torpaq iddialarına qarşı prinsipal mövqedə dayanaraq bir müddət ciddi mübarizə aparmışdı. Ancaq şərtlər Azərbaycanın xeyrinə olmadığı üçün Dağlıq Zəngəzurla bağlı itki qaçılmaz oldu. Xatırladaq ki, hələ Müsavat hakimiyyəti dönməndən Nərimanov Ermənistanın təcavüzünə qarşı fəal çıxış edir, Moskva hökumətinə müvafiq arayışlar göndərirdi. Onun Çiçerine yazdığı (surəti Vladıqafqaza: Orconikidzeyə) belə məktubların birinə hətta Qafqazın kommunist liderləri Mdivani, Mikoyan, Nurican-yan da imza atmışdılar. Ermənistan Xarici İşlər Naziri Ohancanya-

nın Sovet Azərbaycanı hökumətinin 8 may 1920-ci il tarixli notasına cavabı da Nərimanov hökumətinin əsl mövqeyini ortaya qoyur. Həmin notadakı faktlar Ohancanyanı silklədiyindən əməli və punktual cavab verə bilmədiyi üçün mətləbdən yayınaraq yazır: “İndi Azərbaycanda Sovet çevrilişinin məqsədi aydınlaşır. Bu çevriliş bəy-xan müsəlman hökumətini guya inqilabi sosialist hökuməti ilə əvəzləyib, əslində isə Azərbaycanın dövlət həyatında və siyasi həyatında heç bir niyyət dəyişikliyi yoxdur. Azərbaycanın guya inqilabi və sosialist olan hökumətinin ilk addımları Qarabağ və Zəngəzur ermənilərinin kölələşdirilməsinə yönəlib...”. Bu və bizim kitabları-

“Nərimanov hələ Müsavat hakimiyyəti dönməndən Ermənistanın təcavüzünə qarşı fəal çıxış edir, Moskva hökumətinə müvafiq arayışlar göndərirdi”

rimanovun Bakıya tez gəlməsi ilə bağlı tələbdə bulunur. 3 dəfə rəsmi şəkildə müxtəlif sənədlərdə təkrar olunan bu tələbi Nərimanov rədd edərək, həmin vaxtlar Bakıya yox, rəhbərliyə öz mövqeyini bir daha çatdırmaq üçün bir müddətə Moskvaya gedir... və XI Ordunun işğalından ən azı 20 gün sonra gəlir. Bu açıq etiraz deməkdir.

nə qədər sonra edilən təltifə imza atması siyasi gediş ünsürüdür. Atmasa, istefa verməli idi, istefa versə, ölkənin müstəqilliyi, əraziləri və s. əldən gedə bilərdi, baxmayaraq bir neçə dəfə istefa ilə bağlı müraciətlər də etmişdi.

Nəticə budur ki, AXC dövründə mübahisəli sayılan Naxçıvan, Qarabağ Azərbaycanda qaldı, Zəngə-

Nərimanov Naxçıvanı ermənilərə vermək istəyib?

Xaqani İsmayilla: “Nərimanov heç bir gün də Azərbaycan Kommunist Partiyasının rəhbəri olmayıb, real hakimiyyət isə Moskvanın təyin etdiyi AKP-də idi”

“O, Kremlə ünvanladığı məktublarda, Stalinə, Leninə yazdığı məktublarda 28 Aprel olayını inqilab yox, çevrilis adlandırır. Leninə yazdığı 9 yanvar 1922-ci il tarixli məktub da o qəbildəndir”

zur da daşnakların işğalından AXC dövründə də təmizlənmə bilmədiyi üçün, ermənilərin hərbi nəzarətinə düşdü - bu əsasla da Rusiya oranın ermənilərdə qalması qərarına gəldi. Zaten Antanta və Paris Sülh Konfransında daha betər idi bu qonular. Ancaq yerdə qalan torpaqlar beynəlxalq hüquqa görə, bu gün bizim yuridiksiyamız altındadır. Çünki biz hüquqi cəhətdən AXC-nin deyil, Azərbaycan SSR-in varisiyik. İdeoloji və mənəvi baxımdan isə AXC-nin xəttinin mirasçısıyıq... Sonucda Nərimanov ermənilərə və onların arxasında dayananlara şərti olaraq desək 4:1 nisbəti ilə qalib gəlmiş sayılır. Belə ki, ərazi iddiaları bir çox hallarda Naxçıvan, Qərbi Zəngəzur, Şərqi Zəngəzur, Dağlıq Qarabağ, Aran Qarabağ kimi coğrafi əraziləri əhatə edirdi. Bunlar sırasından məcburiyyət üzündən itirilən Qərbi Zəngəzur oldu, təbii ki, onun uğrunda mübarizə bundan sonra da müxtəlif şəkillərdə davam edəcək.

Bütün düşmənlərini yenən Nərimanov Xalq Komissarları Sovetinin ilk sədri Leninin təqdimatı ilə SSRİ yarandıqdan sonra Sovet İttifaqı Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin birinci sədri olmuş, özünün hərəfəfli, zəngin, ədalətli, yaradıcı mövqeyi ilə türk və müsəlman xalqlarının qürur mənbəyinə çevrilmiş, başqa xalqların ədalətli nümayəndələrinin də sevimlisi olaraq hələ də araşdırılır, qibtə edilir...

**Hazırladı:
Ülviyyə ŞUKUROVA**

Qeyd: Yazıdan istifadə edərkən istinad tələb olunur.